

Sairaiden voitelu ja Raamattu

Vapaamuotoinen tutkielma

Reijo Siipola

Kalajoella 17.11.2016

päivitetty 12.12.2019

Sisällys

1.	Johdanto	4
2.	Keille Jaakob kirjoitti?	7
2.1.	Mikä Jaakob ja mikä Israel?	7
2.2.	Kristikunta – Israelin vai Abrahamin siemen?	9
2.3.	Diaspora vai pakanalähetys?	10
2.4.	Jaakobin toiminnan kohderyhmä	11
2.5.	Tekstissä pysyminen	12
3.	Ulkonaisen ja sisäisen erottaminen	14
3.1.	Lain vai armon alla	14
3.1.1.	Erotuksen hämärtyminen	14
3.1.2.	Pelagiolaisuus	15
3.1.3.	Mihin pakanakristitty on oksastettu	16
3.2.	Tapakulttuuriin käännyttäminen	17
3.3.	Paavalin suhtautuminen vallinneisiin tapoihin	19
3.4.	Katolilaisen perinteen haaste	20
3.5.	Tuntematon sakramentti	21
4.	Näkyvän ja näkymättömän ero	23
4.1.	Uskon vahvistamisen harha	23
4.2.	Paluu varjomaailmaan	25
4.3.	Sekaannuksen kautta taantumaan	28
4.4.	Opetuslasten tapaus	29
4.5.	Tiedon puute ja mysteeri	31
4.5.1.	Perusteettomuuden ongelma	31
4.5.2.	Vaikuttavatko tulokset?	32

4.5.3.	Instrumentalismi	33
4.5.4.	Tapakulttuurinen aalto	35
4.6.	Öljypullon korottamisen missio	37
4.7.	Sisäinen ja ulkoinen	39
4.7.1.	Näennäisen varaan	40
4.7.2.	Korvike, irvikuva	40
4.8.	Mistä suunnasta voitelumysteeri tulee?	42
4.9.	Lutherin esittämää kritiikkiä	43
5.	Loppupäätelmä	47
Kirjallisuus		50

1. Johdanto

Uskonnollinen sairaiden voitelu pulloöljyllä on nopeasti levinnyt Suomenkin kristillisessä populaarikulttuurissa saarnatoimen näkyväksi osaksi. Se saatetaan joskus käsittää myös jonkinlaiseksi jokamiehen ja jokanaisen toimitettavissa olevaksi sakramentiksi. Pulloöljyn käyttö ulkonaisesti uskonnollisessa parantamisessa voi näyttää viattomalta ritualismilta. Paluu uskonnon harjoittamiseen aineellisten välineiden avulla on kuitenkin luopumusta. Se kertoo uskonelämän taantumisesta näkymättömästä, ikuisesta näkyviin katoavaisiin, jotka ovat vain sen kuvia, mikä on uskossa omistettavissa, nimittäin Jeesuksen Kristuksen, Jumalan Pojan uskossa, jossa kuolleitakin herätetään. Raamattu ei tunne öljyllä parantamista

Erytisillä siunauksilla varustettuja öljypulloja tarjotaan myyntipöydillä ja verkkokaupassakin. Parantavia tuotteita myyvät lisäävät mainontaansa usein sanat: tutkittu tuote. Harvemmin mainos kertoo tutkimuksen tuloksesta. Parempi näinkin, kuin että ei olisi tutkittu lainkaan. Sairaidenvoitelua rituaalina ei tietenkään ole tuotteistettu – periaatteessa. Käytännössä ja epäsuorasti se kuitenkin joskus on tuotteenomainen. Niinpä se ansaitsee olla tutkittu.

Kristinuskon piirissä viime vuosikymmeninä harjoitetun sairaiden parantamisen tuloksista on tehty joitakin tutkimuksia. Suomessa ainakin Iso Kirja -opistossa on tehty jonkinlainen tutkimus. Myös Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisusarjasta löytyy sellainen. Muitakin saattaa olla. Lähinnä niissä lienee pyritty selvittämään tapauskohtaisesti, onko parantuminen ollut todellinen ja onko parantuminen ollut ihme. Sellainen ei kuitenkaan ole tuotetutkimusta. Öljyllä voitelun osuutta tuollaisissa tutkimuksissa tuskin on edes eritelty. Sekä tuotetutkimuksen että teologisen selvityksen mielessä on seuraavassa etsitty uskonnollisen, öljyllä voidellen suoritettavan ihmeeparantamisrituaalin perusteita ja käyty läpi sen historiaa. Saatavilla olleen aineiston – erityisesti Raamatun – tutkimisen kulku ja tulokset on saatettu tutkielman muotoon. Tutkimusasenne on kriittinen, koska se tulee Uuden liiton ajattelulle tyypillisestä erotuksen mieltämisestä näkyväisen ja näkymättömän välillä. Vertaisarvion puuttuminen ja kirjoituksen vapaamuotoisuus eivät välttämättä ole edes työn pahimmat puutteet. Tekeleen makuuttaminen muutamia vuosia pöytälaatikossa kypsytti siirtämään sen kuitenkin näkyville arvostelun saamisen toivossa.

Tässä on käyty läpi vain kaikkein merkittävimpiä tai yleisimpiä saatavilla olleita alkuperäislähteitä, ja hieman perusteellisemmin Raamatun tekstit. Niiden valossa näyttää kuitenkin epätodennäköiseltä, että muistakaan ensimmäisen ja toisen vuosisadan

kirjoituksista voisi löytyä näiden perusteella tässä tehtyä johtopäätöstä ratkaisevasti heikentävää tietoa. Mitä tahansa voi kuitenkin aina löytyä, eikä tässä esitettyä pidä pitää lopullisena totuutena. Paavalin varoitus: ”älkää antako kenenkään millään tavoin eksyttää itseänne”(2. Tess. 2:2), ei lakkaa olemasta voimassa luettaessa muuta kuin Raamattua.

Tavoitteita

Tarkoitus on selvittää kyseisen rituaalin alkuperä, asettaja, tämän kompetenssi, asetussanojen muoto ja tulkintamahdollisuudet, määrittää missä ja milloin se tuoteistettiin sakramentiksi jne. Hieman arvioidaan myös rituaalin toimittajien mahdollisia motivaatiotaustoja sekä etsitään tapauksia, ajatuksia ja uskomuksia jotka auttavat määrittelemään mahdollisen erotuksen sairaanvoitelun teologisen aseman ja sen tosiasiallisen käytön välillä kristillisen uskonnon piirissä. Kyseisen voitelun suhdetta muiden uskontojen voiteluriitteihin valotetaan vain rajatusti.

Tutkistelun kulku:

Toisessa luvussa selvitetään ensiksi, keille Jaakob kirjoitti kirjeensä, ja miten tähän seikkaan on suhtauduttu. Toiseksi siinä verrataan Israelin ja Abrahamin suhdetta kristinuskoon tai kristikansaan. Kolmanneksi tuodaan esiin diaspora ja lähetystyön esimuotoja. Neljänneksi esitetään Jaakobin, Pietarin ja Paavalin toimintojen kolme kohderyhmää ja se, ettei pakanakristityistä päätetty tehdä käännyttäjiä juutalaisia. Toisen luvun viides asiaryhmä on Raamatun tekstiuskollisuuden ja kirjaimellisen tulkinnan tarpeen ymmärtäminen, kristityn oikeus kansalliseen identiteettiinsä ja tapakristillisyyden näkeminen luopumuksena.

Kolmas luku tarkastelee lain ja armon suhdetta, pelagiolaisuutta sekä kysymystä siitä, mihin pakanakristitty on oksastettu. Toiseksi siinä käsitellään tapakulttuuriin käännyttämistä, todetaan käsitys Jaakobin halusta säilyttää perinteisiä tapoja, israelilaiskristittyjen ja pakanakristittyjen yhtäläisestä oikeudesta saada ryhmälleen osoitettuja kirjeitä Raamatun kaanoniin ja uskontojen samastumisesta kulttuuriinsa, mitä usko Kristukseen ei tee. Kolmanneksi on esillä Paavalin varovaisuus tapakulttuurisen vastakkainasettelun suhteen ja Filonin kosketus heprealaisten apostolien vanhojen tottumuksen omaamiseen. Neljäntenä asiana on katolisen perinteen haaste muun kristillisyyden tapakulttuurille, sakramentit mukaan lukien. Kolmannen luvun viidennessä osassa todetaan sairaanvoitelun olevan tuntematon sakramentti ensimmäisenä

katekismuksena pidetyssä Didakhessa, apostolisten isien kirjeiden kokoelmassa, Eusebiuksen alkuseurakuntien ajan laajassa historiassa ym. sen ajan aineistossa.

Neljäs luku käsittelee näkyvän ja näkymättömän eroa, uskon vahvistamisen harhaa ja Melanchthonin sakramentin käytön epäusko-taustastaa. Toiseksi siinä esitetään Platonin kuvaus maailmastamme varjokuvana ja Siinailta annettu kuvakielto. Käsitellään myös alkukristillistä käsitystä, että Jeesus ei jättänyt opetuslapsille kaavoja. Esillä on myös magian menetelmä, yritys tuottaa jäljennöksellä alkuperäinen. Kolmanneksi siinä kuvataan uskonnon taantumista näkymättömistä näkyväisiin, hengellisestä maalliseen, kristillisestä juutalaiseen, sisäisestä ulkonaiseen. Neljänneksi tarkastellaan Markuksen evankeliumin mainintaa opetuslasten suorittamasta voitelusta. Viidenneksi tulkitaan tiedon puutteen tuomaa mysteeriselitystä ja perusteettomuuden ongelmaa pulloöljyllä voitelussa, sekä sen tieteellisen puolustamisen keinoja.

Kuudenneksi tarkastellaan neljännessä luvussa rituaalivoitelun lanseeraamista uskonnolliseen toimintaan erityisenä missiona, jossa sen asemaa kuvataan ikään kuin Jeesuksen antamana. Sen houkuttelevuutta kuvataan yleisötilaisuuksien vetonaulana, yksilötoimijan korottajana. Seitsemänneksi tarkastellaan sisäisen ja ulkoisen suhdetta, verrataan pulloöljyä symboliin kirjoituksena, jota Derrida kuvaa taikajuomana ja korvikkeeseen jonka Heidegger näkee liittyvän käsitteisiin epävarsinaisuus ja tekopyhyiden renki. Kahdeksanneksi määritellään voitelusakramentin tulosuunnat ja yhdeksänneksi Martti Lutherin esittämää kritiikkiä.

Viides luku on lyhyt päättelevä yhteenveto. Tuloksista tärkeimpiä ovat seuraavat toteamukset: Tarkasteltu sairaanvoitelurituuali ei ole Mooseksen säätämä, eikä Vanhasta testamentista näytä löytyvän ainoatakaan mainintaa sen käytöstä. Se ei ole myöskään Jeesuksen säätämä tai hänen käyttämänsä. Kun Jeesus lähetti opetuslapset, kieltäen heitä menemästä pakanoiden luo, mainitsee Markus heidän voidelleen sairaita öljyllä. Se oli jokin juutalainen tapa, jota toiset evankelistat eivät mainitse. Jeesus mainitsi vain haavojen voitelun laupiaan samarialaisen kohdalla. Jeesuksen sovituskouluun jälkeen eli Uuden liiton alettua ei kyseistä voitelua näytä käytetyn satoihin vuosiin. Sen käytöstä ei löytynyt näyttöä apostolien kirjeistä eikä ensimmäisten vuosisatojen kristittyjen kirjallisuudesta niiltä osin kuin siihen tutustuin. Vasta Jaakobin kirjeessä kahdelletoista heimolle löytyy kehoitus jossa sairaan voitelemine öljyllä mainitaan vanhimmiston parantavan uskonrukouksen jälkeen. Sakramentti siitä näyttää syntyneen katolisen kirkon toimesta

2. Keille Jaakob kirjoitti?

Kannattaa aluksi selvittää kenelle Jaakob osoitti kirjeensä. Jaakob kyllä kirjoitti osoituksen yksiselitteisesti kirjeensä alkuun, mutta teologia on luikerrellut paikalle, kysyen tarkoittiko Jaakob todella mitä kirjoitti.

2.1. Mikä Jaakob ja mikä Israel?

Sen keille Jaakob osoittaa kirjeensä, hän ilmaisee kirjeensä ensimmäisessä virkkeessä.

”ιακωβος θεου και κυριου ιησου χριστου δουλος ταις δωδεκα φυλαις ταις εν τη διασπορα χαιρειν ”

Tekstin muoto translitteroituna suomen kirjaimistoon on jokseenkin seuraava:

”Jakōbos theu kai kyriu Jesu Khristu dutos tais dodeka fylais tais en te diaspora khairein.”

Novumin kreikka-suomi interlineaarinen käännös sana sanalta suomentaa sen seuraavasti:

”Jaakob, Jumalan ja Herran Jeesuksen Kristuksen palvelija, kahtatoista heimoa hajaannuksessa tervehtien” (Jaak. 1:1).

Uuden testamentin kreikassa sanaa diaspora käytettiin israelilaisten siirtokunnista eri puolilla maailmaa. Helsingin Yliopiston eksegetiikan professori Lars Aejmelaeus, kirjassaan Kristinuskon synty, kirjoittaa kuitenkin kyseisen, lainaamansa Jaakobin virkkeen perään välittömästi arvostelman:

”Kirjoitus on siis laadittu hyvin yleiseksi: ’kahdentoista heimokunnan’ puitteissa puhutellaan koko ’hajaannuksessa’ eli diasporassa elävää Jumalan uutta Israelia, kristikuntaa.” (2000,283.)

”Kirjoitus on siis” jotain mitä siinä ei lue? Professorin johtopäätös näyttää siis epäjohdonmukaiselta. Jos väitelause saa mielensä vain siitä indoktrinaatiosta jolla yritetään saada lukija uskomaan muuta kuin mitä tekstissä lukee eli, että diasporassa elävät 12 sukukuntaa tarkoittaakin kristittyjä, se ei edusta tiedettä, vaan oppia. Lauseella on myös

huonot menestymisen mahdollisuudet, sillä se sisältää sanat diaspora ja Israel, jotka yksiselitteisesti sulkevat pakanakristityt pois.

Sanaa Israel tai uusi Israel ei Jaakobin osoituslausekkeessa ole. Se olisi siinä hyvinkin voinut olla, sillä jo Jeremia ennusti Jumalan uudesta liitosta Israelin ja Juudan heimojen kanssa (Jer. 31:31). Mutta Jaakob osoitti kirjeensä kahdelletoista heimolle diasporassa. Heidän keskuuteensa kristinusko ensimmäiseksi oli Israelista levinnyt.

Myös Aejmelaeuksen muun tekstin perusteella näyttää siltä, että hän todellakin ajattelee Jaakobin kirjeen olleen osoitettu koko kristikunnalle, pakanakristityt mukaan lukien. Kun Jaakobin kirje pari vuosisataa Jaakobin kuoleman jälkeen liitettiin Uuden testamentin kaanoniin, se luettiin ns. katolisten kirjeiden joukkoon. Katolisella tarkoitettiin yleisesti kristityille tarkoitettua. Myöhemmin sillä tarkoitettiin kirkon yleisesti pyhiksi kirjoituksiksi tunnustamia kirjoituksia. Professorin käsityksen voisi päätellä määrittävän katolisen kirkon valinnasta ja perinteestä. Miksei Raamatussa saisi olla juutalaiskristityille osoitettua kirjettä? Siellä se nyt kuitenkin on.

Jaakobin kirje on kuitenkin myös Aejmelaeuksen mielestä selvästi juutalaiskristillinen kirjoitus. Siitä huolimatta professori näyttää asettuvan sille kannalle, että Jaakobin kirje on kirjoitettu paljon Jerusalemin seurakunnan vanhimpana olleen juutalaisen Jaakobin aikaa myöhemmin. Sitä ei tosin siteerata missään ennen vuotta 200. Aejmelaeus arvelee kirjeen kirjoittajan pyrkineen antamaan sellaisen vaikutelman, että hän itse on Jerusalemissa. Vielä v. 320 Eusebius Kesarealainen (260 - 340), Kesarean piispa jota kutsutaan kirkkohistorian isäksi [Eusebiuksen ”Historia Ecclesiae” on oikeammin seurakunnan historia. Latinan ecclesi viittaa kreikan sanaan ekklesiá, uloskutsuttu joukko, seurakunta], kirjoitti Jaakobin kirjeestä: ”Tiedettäköön, että sitä sanotaan epäperäiseksi”. (Aejmelaeus 2000,285-286.)

Jos kirjeen kirjoittaja pyrkisi antamaan vaikutelman kuin hän olisi Jerusalemissa, vaikka ei olisi, se todistaisi kirjoittajan epärehellisyydestä. Tämä on ongelmallista. Ongelman ratkaisu löytyy olettamasta, että kirjoittaja sittenkin oli Jerusalemin Jaakob. Miksi sitten kirjettä ei siteerata 200:an vuoteen, eikä hänen neuvomastaan sairaan voitelmasta löydy mainintoja, vaikka Jaakobin on täytynyt kirjoittaa kirjeensä ennen vuotta 62? Varsin yleinen on selitys, että kirjeen katsottiin koskevan vain niitä, joille se oli osoitettu.

Wikipedian artikkeli kuvaa hyvin ajankohdan teologista tilannetta: ”Apostolista aikaa seuranneiden apostolisten isien ja muiden kirkkoisien kirjoitusten joukossa onkin lähinnä kirjoituksia, jotka tukevat pakanallisuudesta kääntyneiden kristittyjen paavalilaista eli apostoli Paavalin mukaista näkemystä kristinuskosta. Sen sijaan Jerusalemin juutalaiskristittyjen, esimerkiksi Jeesuksen veljen, Jaakobin, edustamat näkemykset ovat

käytännössä katsoen hävinneet ensimmäisten kahden vuosisadan aikana.” (http://fi.wikipedia.org/wiki/Kristinuskon_historia.) (Jaakobista kuvausta luvussa 3.2).

2. 2. Kristikunta – Israelin vai Abrahamin siemen?

Joku muukin kuin Aejmelaesus on koko kristikunnasta pakanakristittyineen käyttänyt nimitystä uusi Israel, mutta Raamattu ei tarkasti ottaen niin tee. Paavalin kuvakieltä lainaten, pakanakristityt ovat oksastetut jaloon öljypuuhun, josta irronneet luonnolliset oksat tulevat siihen uudelleen oksastettaviksi kunhan pakanain täysi luku on sisälle tullut ja kaikki Israel on pelastuva. (Room. 11: 17-26.) Hänen mukaansa: ”oikeita ympärileikattuja olemme me, jotka Jumalan Hengessä palvelemme Jumalaa ja kerskaamme Kristuksessa Jeesuksessa, emmekä luota lihaan” (Fil.3:3), mutta galatalaisille (Gal. 3:6-8) hän toistaa Abrahamille annetun lupauksen siitä, että kaikki kansat tulevat Abrahamissa siunatuiksi. Jumala on luvannut, että Israelin kansa on ”kansaa minun kasvojeni edessä ainiaan” yhtä varmasti, kuin hänen luomistyönsä lait pysyvät voimassa (Jer. 31:36). Israelilaisten kristittyjen ja pakanakristittyjen erotus on tuotu esiin esim. Ap.t. 15: 28.29.

Vasta Iisakin pojan, Jaakobin Jumala nimitti Israeliksi (1. Moos. 35:10). Hänen jälkeläisensä ovat siis israelilaisia. Uskonvanhurskaus taas ilmeni jo ennen lakia, ennen Israelia ja ennen Abrahamin ympärileikkausta:

”Hän sai ympärileikkauksen merkin sinetiksi uskonvanhurskaudesta, joka hänellä oli ympärileikkaamattomana, jotta hän olisi kaikkien niiden isä, jotka ympärileikkaamattomina uskovat, ja jotta vanhurskaus luettaisiin heillekin. Näin hänestä on tullut myös niiden ympärileikattujen isä, jotka eivät ainoastaan ole ympärileikattuja vaan myös vaeltavat sen uskon jälkiä, joka meidän isällämme Abrahamilla oli jo ympärileikkaamattomana” (Room.4:11-12).

Tämä ennen Siinain liittoa esiintynyt vanhurskaus yhdistettiin alkuseurakuntien aikana Uuden liiton vanhurskauteen hyvin painokkaasti. Se tarjosi johdonmukaisen selityksen siitä, miten vanhurskaus asettuu Vanhan liiton hedelmän sijasta sen yläpuoliseksi tilaksi. Alkukristillisyyden kuvaaja ja aikalainen Eusebius kirjoittaa hurskaista, jotka elivät jo ennen Moosesta ja Abrahamiakin:

”He eivät huolehtineet ruumiin ympärileikkauksesta, niin kuin emme mekään, tai sabbatin noudattamisesta, niin kuin emme mekään [---], tai erotuksen noudattamisesta muissa asioissa, jommoisia ensin Mooses alkoi opettaa jälkeläisiään vaarin ottamaan vertauskuvina, koska tämä ei nytkään kuulu kristityille.” (320/1937,62.)

Raamattu todistaa Abrahamista: ”kaikki kansat maan päällä tulevat siunatuiksi hänessä” (1. Moos. 18:18, Gal.3:8). Siunauksen saavista kansoista puhutaan siis monikossa.

Se sijaan, että pakanakristityitä kutsuttaisiin uudeksi Israeliksi, olisi oikeampaa puhua vaikkapa uusheprealaisista, sillä Abram (myöh. Abraham) oli heprealainen (1. Moos. 14:13). Eeber, Nooan pojan Seemin jälkeläinen neljännessä polvessa (Luuk. 3:23-38), on henkilö jonka mukaan heprealaiset uskotaan nimetyn. Eeber- ja hebreä-sanojen kantasana merkitsee ”mennä puolelta toiselle.” On myös esitetty, että Abrahamin heprealaisuus ei tule niinkään hänen sukusiteestään Eeberiin kuin siitä, että hän piti sen uskon, joka tuolla hänen esi-isällään oli (<http://concordia.fi/second/2012/06/23/aabraham-hebrealainen/>). Tuo esitys vaikuttaa ymmärrettävältä, kun ajatellaan, että Lestadiuksen jälkeläinen kuudennessa polvessa voisi olla lestadiolainen uskonnolliselta vakaumukseltaan, vaikka hänen oma isänsä ei olisi sitä ollut.

Abrahamin isä Terah palveli muita jumalia (Joos. 24:2). Samalla tavalla kuin Abraham oli eeberiläinen uskonyhteyden perusteella, kristityt ovat Abrahamin siementä uskon perusteella. Kuinkapa muuten Jumala olisi voinut puhua isäsuhteesta lupauksessaan: ”Älköön sinua enää kutsuttako nimellä Abram, vaan nimesi olkoon Abraham, sillä minä teen sinusta kansojen paljouden isän.” (1. Moos. 17:5.)

Ei voitaisi puhua kansojen paljoudesta, jos kristityt luettaisiin Israelin kansaan.

2.3. Diaspora vai pakanalähetys?

Pakanakristittyjä ei myöskään kata sana ”diaspora” Jerusalemin seurakunnan vanhimman, Jaakobin ja hänen aikansa juutalaisten sille tuntemassa merkityksessä. Sanan merkitystä valottaa hyvin Wikipedian artikkeli. Diaspora kyllä tarkoittaa suoraan kreikasta käännettynä hajaannusta, hajallaan asumista. Se merkitsee pakkomuuttoa jossa jokin uskonnollinen tai kansallinen ryhmä joutuu muuttamaan uuteen maahan tai uudelle asuma-alueelle. Diasporassa kansa tai ryhmä säilyttää oman identiteettinsä, vaikka elääkin vieraan

kulttuurin ympäröimänä. Raamatun ensimmäinen maininta pakolaisuuden seurauksena syntyneestä diasporasta löytyy viidennestä Mooseksen kirjasta. Diasporaa käytettiin myöhemminkin kuvaamaan yksinomaan juutalaisten maanpakolaisuutta, kun nämä olivat pakolaisina Israelista babylonialaisten vuonna 607 eKr. karkottamana, ja Juudeasta vuonna 70 roomalaisten karkottamina. (<http://fi.wikipedia.org/wiki/Diaspora>.)

Juutalaisia on edelleen eri puolilla maailmaa. Vuosituhansia he ovat säilyttäneet oman juutalaisen identiteettinsä pakanoiden keskuudessa asuessaan. Kristinusko taas on levinnyt lähetystyön kautta. Kristityt eivät ole muodostaneet maallista valtiota, josta he olisivat paenneet kaikkialle maailmaan. Jos kristittyjen kristillinen identiteetti tarkoittaa uuden luomuksen identiteettiä (2. Kor. 5:17; Gal. 6:15), se ei periydy etnisen ja kulttuurisen identiteetin tavoin.

Jaakobin on pääteltävä tarkoitaneen diasporassa olevilla 12 heimolla sitä israelilaispakolaisten muodostamaa hyvin tunnettua asutusta, jonka alkuperä oli babylonialaisten ajan karkotuksessa ja jota tarkoitamaan sana diaspora oli vakiintunut. Heidän keskuuteensa kristinusko levisi Jerusalemissa ensimmäiseksi. 70-luvun karkotus ja Jerusalemin kristittyjen siirtyminen diasporaan tapahtui vasta Jaakobin kuoleman jälkeen. Jaakobin kirjeen kirjoittajan olisi tullut elää myöhemmin kirjoittaakseen hajaannukseen penneille kristityille. Pakanakristityt eivät kuitenkaan jakautuneet 12 sukuun.

2.4. Jaakobin toiminnan kohderyhmä

Apostolien työlle voidaan nähdä kolme kohderyhmää. Paavali kohdisti toimintansa pakanoihin, Pietari diasporassa asuviin ympärileikattuihin, Jaakob taas oli Jerusalemin seurakunnan vanhin ja toimi siellä. Jos tämä Jaakob on nimellään kirjoitetun kirjeen kirjoittaja, työnjako ei ollut kovin tarkkarajainen. Suuntautuihan kirje oikeastaan Pietarin reviirille.

Teoksessaan ”Kristitty maailma” amerikkalainen, luterilainen professori Martin Marty kirjoittaa:

”Jeesuksen veli Jaakob ja apostoli Pietari [---] johtivat sitä kristittyjen siipeä, joka halusi säilyttää monia vanhan liiton tapoja” (2007/2010, 49).

Näin asia kaiketi oli heprealaisten apostolien kohdalla. (Asiasta enemmän tuonnempana, luvuissa 3.3. ja 4.4.) Kuitenkin Pietari, joka oli kastanut mm. Korneliuksen, ympärileikkaamattoman pakanan, vaati myönnettäväksi pakanakristityille vapauksia juutalaisten tavoista, jopa laista (Ap. t. 15:10). Asiaa käsitelleessä apostolien ja Jerusalemin vanhimpien kokouksessa Jaakob teki seuraavan myönnytyksen:

”Olen sitä mieltä, ettei pidä rasittaa niitä, jotka pakanakansoista kääntyvät Jumalan puoleen. Heille on kuitenkin kirjoitettava, että heidän tulee karttaa sellaista, mikä on saastunut epäjumalista, ja haureutta ja lihaa, josta veri on laskematta, sekä verta. Onhan Mooseksella jo muinaisista ajoista asti julistajansa joka kaupungissa, kun häntä luetaan synagogissa jokaisena sapattina.” (Ap.t. 15:19-21.)

Edellä oleva Raamatun kohta osoittaa, että Jaakobinkaan mielestä pakanakristityiltä ei pidä odottaa kaiken sen noudattamista, mitä juutalaiskristityt noudattavat. Jos Jaakob kuitenkin halusi säilyttää Vanhan liiton tapoja, voidaan odottaakin, että hänen kirjeessään juutalaiskristityille on ohjeita, joita hän ei olisi antanut pakanakristityille, jos olisi näille lähettänyt vastaavan kirjeen. Öljyllä suoritettava voitelumysteeri näyttää sellaiselta, vaikka Vanhasta Testamentista ei sellaista sairaiden parantamisriittiä löydykään. On huomattava Jaakobin läheinen, päivittäinen yhteys Jerusalemin temppeliin (3.2) ja sitä kautta jatkuva kosketus Vanhan liiton tapakulttuuriin.

2.5. Tekstissä pysyminen

Hyvin yleiseksi voidaan havaita halu saada Jaakobin kirjeen osoituslause merkitsemään jotain muuta, kuin mitä Jaakob siihen kirjoitti.

Tekstin tai sen kirjoittajan tarkoittaman merkityksen muuttaminen rikkoo ainakin kolmea periaatetta:

1. Kirjeen kirjoittajalla on yleisesti tunnustettu yksiselitteinen oikeus siihen, että hänen kirjeeseen kirjoittamaansa vastaanottajatietoa kunnioitetaan.
2. Raamatun ymmärtäminen edellyttää, että siihen sisällytetyt tekstit luetaan tekstin mukaisesti. Ellei jotain osaa tekstistä tarvitse lukea niin kuin se on kirjoitettu, ei voida vaatia, että tekstin muitakaan kohtia luetaan niin kuin ne ovat kirjoitetut.

Kuka olisi arvollinen valitsemaan mitkä osat Raamatusta on luettava toisin, kuin teksti edellyttää? Miksi emme hyväksyisi Jaakobin omaa valintaa?

3. On myös esitetty väite, että koska Jaakobin kirje on Jumalan johdatuksesta otettu Raamattuun, se on nyt osoitettu kaikille kristityille. Olisiko Kaikkivaltias, vaikuttaessaan Raamatun synnyn ja muodon, joutunut turvautumaan järjestelyyn jossa juutalaisille osoitetun kirjeen osoite tulisi lukea toisin kuin se on kirjoitettu. Kirje voidaan aivan varmasti lukea niin kuin se on kirjoitettu ja pakana, joka sen sanoman ymmärtää, saa siitä sen mitä Jumala tahtoo hänen siitä saavan. Totta kai voimme uskoa kirjeen olevan Raamatussamme Jumalan tahdosta sellaisenaan.

Ei ole oikein vaatia, että Uusi testamentti olisi kirjoitettu vain pakanoille. Juutalaiskristityillä on yhtäläinen oikeus saada siihen heille osoitettu apostolinen kirje. Se mitä on kirjoitettu kristityille, koskee yleensä kaikkia kristittyjä. Se mikä on kirjoitettu pakanakristityille, ei ole kaikin osin, esim. Gal. 5:12, tarkoitettu juutalaisten noudatettavaksi. Se mitä on kirjoitettu juutalaisille, ei ole tarkoitettu kaikin osin pakanakristittyjen kirjaimellisesti noudatettavaksi. Tätä ei kumoa se, että kristinuskon varsinaiset perusasiat koskevat juutalaisia ja pakanoita erotuksetta. Tähän palaamme vielä alempana, kohdassa 3.2.

3. Ulkonaisen ja sisäisen erottaminen

Jaakobin kirjeen kiistellyt kohdat: tekoja koskeva Jaak. 2:24 ja voitellua koskeva kohta 5.14 liittyvät ulkonaisten seikkojen korostamiseen. Erityisesti Hesekielin kirjassa tuodaan esille huoli siitä, ettei pyhää eroteta epäpyhästä. Sekaannus erotettavien ja yhdistettävien asioiden välillä on nykyaikanakin yleistä.

3.1. Lain vai armon alla?

Kovin yleistä ei ole syventyminen pohtimaan, mitä kaikkea Uusi liitto yhdistää ja mitä erottaa. Sekaannuksiin eksytään yleisimmin lain ja armon, usein myös Israelin ja pakanoiden kesken.

3.1.1. Erotuksen hämärtyminen

Vanhan ja Uuden liiton erotuksen havainnollisen juridisen kuvauksen antava Heprealaiskirje kuvaa iankaikkisen pappeuden astumista ajallisen pappeuden sijaan ja katsoo sen seuraukseksi myös lain muutoksen (*nomos metathesis*). On helppo ymmärtää suhteen lakiin muuttuvan silloin, kun siirrytään lain alta vapauteen. Vapaa tahto on Jumalan. Tottelematta mitään se on rakkautta ja harmoniaa, jota laki tavoitteli eikä saavuttanut. Johannes kirjoittaa: ”Jos siis Poika vapauttaa teidät, te olette todella vapaita” (Joh.8:36). Maallistumisen myötä vanhan ja uuden erotus kuitenkin hämärtyy.

Pohjimmiltaan on kyse lain ja armon erottamisen hämärtymisestä tai, kuten Luther Paavalia tulkiten varoittaa, lain ja lupauksen sekoittamisesta toisiinsa:

”Hän näet käsitti (Hengessä), että seurakuntaan oli tuleva se kurjuus, että Jumalan sana hämmennetään, toisin sanoen, lupaus sekoitetaan lakiin ja sillä tavoin lupaus kerrassaan menetetään. Kun näet laki sekoitetaan lupaukseen, syntyy pelkkää lakia” (Galatalaiskirjeen selitys/1932,365).

Lutherin seuraajatkaan eivät kuitenkaan tuolta sekoittamiselta välttyneet. Kohta uskonpuhdistajan kuoltua he päättivät, että tarvitaan lain kolmas käyttö. Se tarkoittaa, että laki on jälleen ulotettava lain alta vapautettuihin, eli Uuden liiton uskovaisiin.

On kuitenkin kysyttävä, oliko kaikkien luterilaisten kohdalla kyse Johanneksen evankeliumin määritelmän mukaisista ”todella vapaista” Uuden liiton uskovaisista. Professori Kaarlo Arffman tuo esiin toisenlaisen näkemyksen, joka Lutherilla oli vuonna 1526 julkaistussa Saksalaisessa messussa:

”Luther myönsi, että evankeliumin vastaanottanutta ja siihen sitoutunutta seurakuntalaisten joukkoa ei ollut syntynyt edes Wittenbergissäkään” (1996,172).

Lain kolmannen käytön oppia tosin vastustivat ”aitoluterilaiset”, mutta se kirjattiin tunnustuskirjoihin, koska sitä tukeneilla Melanchthonin kannattajilla oli enemmistö.

3.1.2. Pelagiolaisuus

Pelagius kuoli 400-luvun alkupuolella. Hän ja hänen seuraajansa uskoivat, että ihminen voi elää synnittömästi ja ansaita omalla vaelluksellaan Jumalan hyväksymisen.

Ennen Pelagiuksen aikaa vaikuttanut Eusebius kertoo Rooman keisari Commoduksen ajalta (n. v. 180-190) seuraavaa: Korkeassa iässä olleen Apelles- nimisen oppineen mainittiin olleen sitä mieltä, että ”ne jotka uskoivat ristiinnaulittuun, tulisivat pelastetuiksi ainoastaan jos heidän havaittaisiin tekevän hyviä tekoja” (Eusebius 320/1937, 257).

Tuo Apelleksen ajatus vastaa Jaakobin käsitystä: ”Te siis näette, että ihminen vanhurskautetaan teoista eikä yksin uskosta” (Jaak. 2:24). Luther piti Jaakobin kirjettä ”olkikirjeenä” nimenomaan tekojen kautta vanhurskautumisen ajatuksen tähden.

Jos Jaakobin pohjimmainen ajatus olisi ollut, että usko tuottaa tekoja, hän olisi ollut Paavalin linjalla. Paavali mainitsee ”uskon teot”, kreik. *ergon pisteos* (2.Tess.1:11). Mutta se, että usko ja teot yhdessä tuottavat vanhurskauden, kuten Jaak. 2: 21-23 voidaan käsittää, näyttää siirtävän osan Jeesuksen kertakaikkisesta (Hepr.9:12. *efapaks*, yhdellä kertaa, kerta kaikkiaan) sovitustyöstä sovitettavan omille harteille. Paavali kirjoittaa: ”Jumalan vanhurskaus tulee uskosta Jeesukseen Kristukseen kaikille, jotka uskovat. Ei tässä ole mitään erottelua” (Room.3:22). Onko järjestys siis usko > vanhurskaus > teot? Jo Aristoteles päätteli: ”Hyveen mukainen toiminta kuuluu yhteen hyveen kanssa” (NE 2005,17/1098b33) ja ”Onnellisuus on sielun toimimista täydellisen hyveen mukaisesti” (2005,24/1102a5). Vanhurskaat teot ovat vanhurskauden hedelmää.

Jeesuksen sanat fariseuksille (Joh. 8:44) eivät puolla tekojen kautta vanhurskautumista. Hugo Odeberg, kielineroksikin kutsuttu professori, on tutkinut perusteellisesti juutalaisten kirjoitusten kautta farisealaisuutta. Hän kirjoittaa: ”Fariseukset ovat todella sellaisia ihmisiä, jotka kokonaan ovat suunnanneet elämänsä Jumalan tahdon [---] toteuttamiseen” (1943/1947, 37-38). Tällaisille kilvoittelijoille Jeesus sanoi: ”Te olette isästä Paholaisesta...”. Hänelle vastattiin: ”Nyt me ymmärrämme, että sinussa on riivaaja” (Joh. 8: 44,52). Jeesus sanoi vielä fariseuksille: ”Totisesti, totisesti minä sanon teille: se, joka ei mene ovesta lammastarhaan vaan nousee sinne muualta, on varas ja rosvo” (Joh. 10:1). Jeesus on ovi. Yksi Lutherin tunnetuimmista sanapareista on: ”Yksin armosta”. Paavali kirjoittaa roomalaisille: ”Jos kerran valinta on armosta, se ei ole silloin teoista, muutenhan armo ei enää olisikaan armo” (Room.11:6).

Kirkkoisä Augustinus (354-430) vastusti pelagiolaista tekojen kautta vanhurskautumisen käsitystä. Se julistettiin harhaopiksi v. 529. Uskonpuhdistuksen aikana se kuitenkin taas tuli jollain tavoin esiin Erasmus Rotterdamilaisen (1466 -1536) näkemyksissä. Luther piti sitä kirottuna harhaoppina.

Lain kolmas käyttö eli oppi, jonka mukaan laki on uudestisyntyneille varmana ohjeena, jonka mukaan heidän tulee järjestää ja suunnata koko elämänsä (Yo,440), laadittiin Melanchthonin johdolla. Sen voi nähdä edustavan pelagiolaista ajattelua. Yksimielisyyden ohjeen kohta, jonka mukaan Jumalan Poika on lunastanut uskovat ”juuri sitä varten, että he syventyisivät siihen [lakiin] päivin ja öin”, on ”luterilaisuutta”, mutta ei Lutherin oppia.

Jeesus ei tullut liittämään pakanoita Siinain liittoon, joka härkäin verellä vahvistettiin, vaan Uuteen liittoon oman verensä kautta.

3.1.3. Mihin pakanakristitty on oksastettu?

Paavali kuvaa israelilaisten luopumusta (Room. 11:17-24) oksien taittamisella pois jalosta öljypuusta, kuten edellä (2.2) todettiin. Pakanakristitty on ”luonnonvaraisesta öljypuusta vastoin luontoa oksastettu jaloon öljypuuhun”. Monet mieltävät jalon öljypuun tarkoittavan Israelia. Israelin jälkeläisiä ei kuitenkaan taiteta pois sukupuustaan. Jeesus itse sanoi: ”Minä olen viinipuu, te olette oksat” (Joh. 15:7). Hän esitti myös vertauksen viikunapuusta (Matt. 24:32, Mark. 13:28). Jotkut olettavat viikunapuun merkitsevän Israelia, joko valtiona tai valittuna kansana. Vertaukset puihin näyttävät kuuluvan siihen opetukseen, josta Jeesus sanoi: Minä puhun heille vertauksin, koska he näkevät eivätkä kuitenkaan näe...(Matt.13:13).

Jos kristittyinä toteamme vain, että emme ole oksastetut Mooseksen lakiliittoon vaan Abrahamin uskoon, esitys on muodollinen ja ohittaa asian ytimen. Mihin siis olemme oksastetut? Jeesus ilmaisee sen rukouksessaan:

”Sen kirkkauden, jonka sinä olet antanut minulle, minä olen antanut heille, jotta he olisivat yhtä, niin kuin me olemme yhtä - minä heissä ja sinä minussa - jotta he olisivat täydellisesti yhtä ja maailma tietäisi, että sinä olet lähettänyt minut ja rakastanut heitä, niin kuin sinä olet rakastanut minua” (Joh. 17: 22-23).

Tuokin yhtä oleminen käsitetään usein vain uskovien keskinäiseksi yhteydeksi, vaikka sen varsinainen merkitys on Jumalan kanssa yhtä oleminen Jeesuksessa Kristuksessa. Uusi liitto ei ole ihmisten välinen sopimus yhtä olemisesta opissa, uskossa tai seurakunnassa.

Koska me pakanakristityt olemme oksastetut luonnonvaraisesta puusta jaloon öljypuuhun vastoin luontoa, meillä on jäljellä luonnollinen taipumus siirtää itseymmärryksemme ja kaiken ymmärtämistemme painopistettä takaisin luonnonvaraisiin, aineellisiin, perinteellisiin ja uskonnollisiin rakenteisiin. Näyttää joskus siltä, että oksastamisemme hedelmää yritetään lypsää oliivipuusta ja tuoda sitä pulloitetuna yläsaliin.

On kristillisiä uskonnollisia liikkeitä, joissa erotus vanhan ja uuden välillä on siinä määrin kadotettu, että osa jäsenistä näyttää ymmärtävän Roomalaiskirjeen tarkoittavan pakanoiden oksastamista Vanhaan liittoon. Mutta tuollainen käännyttäisyys oli mahdollista jo Vanhan liiton aikana, eikä siihen olisi tarvittu Uutta liittoa.

Jos Mooseksen lain sisältö yli kuusinesatoine käskyineen ja kieltoineen alkaa saada määräävää asemaa kristittyjen uskonkäsityksessä, Uusi liitto on jäänyt ymmärtämättä. Silloin myös monet tavat, joiden alkuperä sijoitetaan Vanhaan liittoon, tulevat käyttöön ja saavat uskonnollista, jopa okkultistista merkitystä.

3.2. Tapakulttuuriin käännyttäminen

Se mitä Uusi testamentti Jerusalemin seurakunnan vanhimmasta, Jaakobista kertoo, näyttää osoittavan, että hän

- a) halusi säilyttää perinteisiä juutalaisia tapoja ja
- b) ei vaatinut niiden noudattamista pakanakristityiltä niin kuin juutalaisilta.

Näinhän kaiken järjen mukaan tuleekin ajatella. Miksi israelilainen ei saisi säilyä uskoon tultuaan israelilaisena? Tai miksi kreikkalaisen tulisi alkaa jäljitellä israelilaista? Kun ihminen syntyy uudesti ylhäältä, jäljittely lakkaa.

Kirkkohistoria (Eusebius, 1937,120) kertoo Jaakobin omista tavoista, että hän ei juonut viiniä, ei syönyt mitään eläinkunnasta, ei ajanut partaansa, ei voidellut itseään öljyllä, ei käynyt kylvyssä eikä käyttänyt villavaatteita. Hänet tavattiin usein temppeleistä makaamasta polvillaan ja pyytämästä anteeksi kansan puolesta. Hänen polvensa olivat kovettuneet kuin kamelilla jatkuvasta polvilleen heittäytymisestä. Hänelle annettiin lisänimi ”vanhurskas”, ja hänen yksin oli annettu mennä temppelein pyhimpiin.

Kirjanoppineet ja fariseukset pyysivät kerran Jaakobia hillitsemään kansaa, jonka usko Jeesukseen oli kovin innokasta. Jaakob asetettiin temppelein katon harjalle puhumaan kansanjoukolle. Jaakob alkoi puhua, mutta todistikin voimallisesti Jeesuksesta Kristuksesta. Silloin papit syöksivät hänet alas katolta ja tappoivat hänet. Näin tämä Jerusalemin kristittyjen seurakunnan vanhin kuoli vuonna 62.

Jaakob oli siis vanhurskas israelilainen, eikä ole mitään erikoista siinä, että hänen kirjeensä oli osoitettu israelilaisille. Hänen polvensa olivat kovettuneet Israelin puolesta rukoilemisesta. Hän saarnasi Jerusalemissa ja lähestyi kirjeellä niitä israelilaisia, jotka asuivat muualla; diasporajuutalaisia. Jaakobin kirje on otettu Uuden testamentin kaanoniin sellaisena kuin se on kirjoitettu, osoitelausekkeineen. Ei juutalaisille suunnattuja osia Raamatusta pidä poistaa, leimata tarpeettomaksi tai väännellä. Pitää vain varoa, ettei niiden varjolla pyritä ohjaamaan pakanakristittyjä turvautumaan juutalaisiin tapoihin.

Tapakristillisuus on luopumuksen tuntomerkki. Symboliset muodot viittaavat menneisiin, tulevaisiin tai muuten poissaoleviin asioihin. Kristinusko hengellisenä elämänä on kuitenkin mahdollista elää todeksi juuri nykyaikana. Miten se on poissa? (Hepr. 3:7, 4:7.)

Vanha testamentti avaa ymmärrystä Uudellekin. Jaakobin kirje taas avaa juutalaiskristillistä ajattelua, mutta myös alkukristillisyyttä. Hänenkin kirjeensä on hyödyllinen opetuksesi, nuhteeksi, ojennukseksi ja kasvatukseksi vanhurskaudessa, kuten Paavalin mukaan koko Raamattu.

Eri kansoilla on erilainen tapakulttuuri. Länsimaisia lähetyssaarnaajia on arvosteltu yrityksistä viedä evankeliumin lisäksi myös länsimaista kulttuuria kansoille joiden kulttuuriarvoja ja perinteitä eivät ole ymmärtäneet ja osanneet arvostaa. 1500-luvulla espanjalainen piispa Diego de Lada tuhosi savesta ja puun kuorista tehdyt Maya-kansan kirjat niin, että vain neljä kappaletta niistä on jäänyt tutkijoiden käyttöön. (http://fi.wikipedia.org/wiki/Mayojen_korkeakulttuuri)

On tyypillistä, että tapakulttuuri mielletään osaksi uskonelämää. Uskonnothan ovat pääasiassa kokoelma tapoja. Aito kristinusko ei kuitenkaan ole ulkonaisissa muodoissa. Se ei synny käyttäytymismuodoista, sitä ei voi siirtää sellaisten välityksellä, eikä sen pitäisi antaa sellaisiin samastua.

3.3. Paavalin suhtautuminen vallinneisiin tapoihin

Kristinusko syrjäytti juutalaisesta tapakulttuurista kuten muistakin kulttuureista vain kanssaan ristiriidassa olleen osan. Monet kyseenalaisiksikin käyneet vanhat tavat saattoivat silti säilyä. Sellaisia Eusebius näkee filosofi Filon Aleksandrialaisella (n. 20 eKr- 40 jKr)

Eusebius kertoo Filonin joutuneen kosketuksiin apostoli Pietarin kanssa. Filon sai nähtävästi vaikutteita Pietarin opetuksesta. Filonin teokseen sisältyykin paljon vanhoja kirkollisia [?] sääntöjä, toteaa Eusebius ja jatkaa:

”...Lienee selvää, ettei hän ainoastaan nähnyt, vaan myös hyväksyi, ylensi ja ylisti hänen aikanaan eläviä apostoleita, jotka nähtävästi olivat heprealaista sukuperää ja tämän takia enemmän kuin muut juutalaisten tapaan vielä noudattivat useimpia vanhoja tottumuksia” (320/1937,106).

Paavalin tavoin kristityt varoivat siirtymää hengellisestä vallankumouksesta tapakulttuuriseksi vastakkainasetteluksi. Vanhoja tapoja karsittiin vain niiltä osin, kuin se oli välttämätöntä. Esimerkkinä tästä on Paavalin antama varoitus taikauskosta vapautetuille kristityille: ”Katsokaa kuitenkin, ettei tämä vapautenne koidu loukkaukseksi heikoille.”

Paavalin mukaan kristityn ei pidä syödä lihaa, jota toinen aterialla oleva karttaa uskontonsa tähden. Jos kristinuskoon kääntynyt juutalainen katsoi sopivaksi välttää epäjumalille uhrattua, hän teki sen kunnioituksesta Jumalaa kohtaa, eikä siinä ollut mitään moitittavaa. Silloin kun kristitty ymmärtää, ettei Jumala halua omiensa antavan mitään arvoa epäjumalille, hän kuitenkin lakkaa itse erottelemasta ravintoaineita sellaisilla perusteilla. Molemmat kunnioittavat samaa Jumalaa. (1. Kor. luku 8.)

Paavali jopa ympärileikkasi Timoteuksen ”juutalaisten tähden, joita oli niillä paikkakunnilla.” (Ap.t. 16:3.) Vaikka kaikki tiesivät, että Timoteuksen isä oli kreikkalainen, ympärileikkaus tehtiin, juutalaisten tähden. Tämä tapahtui kohta sen

jälkeen, kun Paavali oli saanut Jerusalemin seurakunnan vanhimmat Jaakobin johdolla myöntymään siihen, ettei pakanakristittyjä tarvitse ympärileikata.

Paavali teki poikkeuksen periaatteestaan paikkakunnilla olleiden juutalaisten tähden. Aivan samantyyppisellä perustelulla ”Onhan Mooseksella [---] julistajansa joka kaupungissa”, oli Jaakob ehdottanut pakanakristittyjen vapaudelle muutamia rajoituksia. (Ap.t. 15:13-21.)

Paavalin opetus ja esimerkki auttavat kristittyjä nykyaikanakin ymmärtämään, että kristinusko on globaali ja kulttuurien yläpuolinen ilmiö, joka ei ole tuomassa uutta tapajärjestelmää entisten tilalle, vaan vapauttamassa kaikesta siitä mikä orjuuttaa.

3.4. Katolilaisen perinteen haaste

Samanlainen suhde kuin alkuseurakuntien kristityillä oli juutalaisiin tapoihin ja uskonnollisiin käsityksiin, ilmenee protestanttisiksi luettavien kristittyjen suhteessa katolilaisiin muotoperinteisiin. Suomen helluntaiherätyksessä suhtautuminen sakramentteihin edustaa ikään kuin paavalilaista sovittelun muotoa. Vaikka ajateltaisiin, ettei Uusi testamentti määrittele mysteereiksi kastetta ja muistoateriaa, niiden toimittamisessa ei tätä ajatusta esitetä, eikä katolilaisen perinteen vaikutusta ihmisten asenteeseen pyritä juuri oikaisemaan. Okkultismiin taipuvaisuus voidaan jopa nähdä uskoa vahvistavana ominaisuutena jota ei kannata jättää hyödyntämättä. Kuka määritteli, milloin okkultismin hyväksymisessä on kyseessä vain ymmärtämättömyys, milloin hyvää tarkoittava epärehellisyys ja milloin taas tahallinen eksyttäminen?

Martti Luther hyväksyi kolme sakramenttia: kasteen, ripin ja ehtoollisen (1520/1959, 399). Katolisessa kirkossa on käytössä seitsemän sakramenttia: kaste, konfirmaatio, papiksi vihkiminen, avioliitto, ehtoollinen, rippi ja sairaan voitelu. Viimeksi mainittu lienee otettu käyttöön sen jälkeen kun Jaakobin kirje oli liitetty Uuden testamentin kaanoniin ja hyväksytty kirkolliskokouksissa 300-luvun loppupuolella.

Lutherin kanta kirkon perinteeseen ei ollut ristiriidaton. Oli asioita joissa tuhatvuotinen perinnekään ei painanut mitään Jumalan ikuisen sanan rinnalla (Arffman 2009, 115) ja toisia, joissa perinne ratkaisi. Kysymystä lasten kastamisesta Luther ei kyennyt ratkaisemaan Raamatun sanalla, mutta katsoi siitä huolimatta, että kirkon yksimielisen tunnustuksen täytyi olla Raamatun vaikutusta (2009,117). Lapsen vanhempien, kirkon ja

kummien ”vieraan uskon” oli siis katsottava saavan kasteessa aikaan uskoon tulemisen lapsessa.

Vaikka Luther hyväksyi lasten sielun autuuden uskomuksen varaan – uskomuksen vieraan uskon voimasta – hän ei hyväksynyt katolisen kirkon sairaiden voitelun käytäntöä joka oli jatkunut ainakin kolmannelta vuosisadalta lähtien. Näyttää siltä, että Luther olisi sietänyt Jaakobin ohjeistaman voitelun, jos sen olisi ohjeen mukaan suorittanut vanhimmistoa kutsuttuna sairasvuoteen ääreen. (vrt. 4.8.)

3.5. Tuntematon sakramentti

Jaakob kirjoitti hajallaan asuville 12 sukukunnalle: ”Jos joku teistä on sairaana, kutsukoon luokseen seurakunnan vanhimmat...” (Jaak. 5:14). Vanhimpien tuli sitten Jaakobin mukaan rukoilla sairaan puolesta, voidellen tätä öljyllä. Uskon rukous parantaisi sairaan, Herra nostaisi tämän jalkeille ja hänen syntinsä annettaisiin hänelle anteeksi.

Tällaisesta öljyllä voitelemisesta ei näytä löytyvän mitään mainintoja Jaakobin jälkeiseltä ajalta satoihin vuosiin. Apostolit eivät kirjeissään kerro sairaita voidelleensa tai yleensäkään voidellun. Seurakuntien kaitsijat, jotka johtivat seurakuntia heti apostolien jälkeen, kirjoittivat seurakunnille kirjeitä apostolien tapaan. Heidän kirjoitustensa kokoelmasta ”Apostoliset isät” päätellen sairaiden voitelua ei vielä tuolloin näytä käytetyn.

Ensimmäisenä katekismuksena pidetty, 1. vuosisadalla julkaistu Didakhe ei mainitse muita myöhemmin sakramenteina tunnettuja toimituksia kuin kasteen ja ehtoollisaterian.

Sataluvun alkupuoliskolla elänyt, samarialaissyntyinen, ensimmäisenä apologeettana (kristinuskon puolustajana) tunnettu Justinos Marttyyri ei kirjoituksissaan mainitse voitelun sakramenttia.

Eusebiuksen 500-sivuisesta kirkkohistoriasta ei näytä löytyvän ainoatakaan mainintaa sairaan voitelusta. Eusebius kertoo kyllä sairaiden parantamisesta Jeesuksen nimessä. Taddeus, yksi niistä ”seitsemästäkymmenestä” Jeesuksen lähettämästä, toimi Jeesuksen jälkeen voimallisesti, parantaen Jumalan avulla tauteja ja raihnaisuuksia. Edessan arkistosta löytynyt ja syyrian kielestä käännetty teksti kuvaa esim. kuinka hän laski kätensä kunigas Abgarin päälle Jeesuksen nimessä, ja heti tämä parani sairaudestaan ... ”ilman lääkkeitä ja yrtejä.” Muitakin hän paransi ”kätten päälle panolla” (320/1937,85).

Kirkkohistorian kuvaukset sairaiden parantamisesta vastaavat Luukkaan kuvausta Jeesuksen lähettämistä kahdestatoista, jotka kulkivat parantaen sairaita kaikkialla (Luuk. 9:1-6), tai niistä seitsemästäkymmenestäkahdesta jotka niin tekivät (Luuk. 10:1-17). Myös Matteus mainitsee 12:n lähettämisestä (Matt. 10:5). Öljyllä voitelusta missään näissä ei ole mainintaa.

Eusebius kertoo, kuinka kuolemansairaille vietiin ehtoollisleipää (320/1937,339). Hän lainaa Dionysiuksen, joka sai lisänimen ”suuri”, kirjoitusta Aleksandriasta siellä raivonneen ruton ajalta. Siellä uskovat eivät kirkastaneet Kristusta parantamisihmeillä vaan hoitamalla sairaita. Kun uskomattomat tartunnan pelossa hylkäsivät jopa sairastuneet omaisensakin, uskovat hoitivat sairaita kuolemaa uhmaten (365).

Kuten edellä (s.8) todettiin Eusebius sanoo Jaakobin kirjeestä: ”Mutta tiedettäköön, että sitä sanotaan epäperäiseksi. Ainakaan eivät monet vanhat kirjailijat mainitse sitä, niin kuin eivät myöskään niin sanottua Juudaan kirjettä...” (Eusebius 320/1937,123). Jaakobin kirje ei ole mukana Muratorin kaanonissa n. vuonna 170. Athanasios Aleksandrialaisen ensimmäisenä luettelemassa 27 kirjan kaanonissa 300-luvulla Jaakobin kirje jo oli.

4. Näkyvän ja näkymättömän ero

Näkymättömät ovat pysyväisiä, järkkymättömiä. Näkyväiset ovat ajallisia. Uskonelämä suuntautuu näkymättömien mukaan, ei näkyväisten.

4.1. Uskon vahvistamisen harha

Martti Lutherin työtoveri Philipp Melanchthon näyttää pitäneen sakramentteja tarpeellisina ihmisten epäuskon vuoksi. McGrath kirjoittaa: ”Melanchthonin mielestä ihannemaailmassa ihmiset olisivat valmiita luottamaan Jumalaan vain Raamatun sanan perusteella. Eräs langenneen ihmisluonnon heikkouksista kuitenkin on se, että se tarvitsee merkkejä. Melanchthonin mielestä sakramentit ovat merkkejä.” (McGrath 2011/2012,576.)

Näyttää siis siltä, että sakramentti merkinä on myös merkki epäuskosta. Ajatus uskon vahvistamisesta sakramentaalisella merkillä on ongelmallinen. Ei liene osoitettu, että öljyllä voitelu vahvistaa uskoa Jumalan kykyyn parantaa. Jos asiassa tehtäisiin tutkimus, voitelun plasebovaikutus tulisi voida eliminoida. Uskonrukouksen plasebovaikutus voidaan eliminoida rukoilemalla parannettavan tietämättä. Kokemus osoittaa paranemisia näinkin tapahtuvan. Plaseboilmiön suhdetta kristinuskon ilmiöihin ei jostain syystä ole haluttu yleisemmin pohtia.

Käytännön kokemuksen perusteella voitaneen päätellä, että parantumisiin liittyy ainakin kolmenlaisia uskoasetelmia:

- a) vain sairas uskoo paranemiseen,
- b) vain esirukoilija uskoo paranemiseen,
- c) molemmat uskovat siihen.

Joskus näyttää myös siltä kuin parantumisen olisi tapahtunut ilman, että kukaan uskoi siihen. Niinkin tapahtuu, että edes parantunut ei aluksi usko parantuneensa. Olisiko hänen uskoaan pitänyt jotenkin ”vahvistaa”?

Omakohtainen usko on tie voimaan, joka uskonnollisesta toiminnasta puuttuu. Paavali mainitseekin vahvistumisen uskolla, ”*enedynamōthe té apistia*” (Room. 4:20). Seurakunta

voi vahvistua uskossa ”*ekklesiai estereunto té pistei* ” (Ap.t. 16:5). Usko on siis seurakunnankin vahvuuden lähde. Samoin yksilö vahvistuu uskossa ”*bebaiumenoi en té pistei*” (Kol. 2:7). Kyse ei ole uskon vahvistumisesta yksilössä?

”Heikoksi uskossa” Paavali määrittelee sen joka syö vain vihanneksia kun toinen uskoo saavansa syödä kaikkea. Heikkoja (*asthenúnta*, olla heikko tai sairas) uskossa (*pistei*) hän kehottaa hoivaamaan (*proslambanesthe*, ottaa vastaan, ottaa erilleen, ottaa luo, hoivata, huolehtia). Tuota heikkoa Paavali edelleen tarkoittaa vakuuttaessaan, että Herra on voimallinen hänet pystyssä pitämään. (Room.14:1-4.)

Epäusko tuo heikkouden. Vain uskossa voi olla luja. Paavali kehottaa: Pysykää lujina uskossa (*stêkô*, seisoa, pysyä, pysyä lujana *en te pistei*, uskossa), olkaa miehekkäitä, olkaa voimakkaita (1. Kor 16:13). Edelleen: ”uskossa te olette lujat” (2. Kor. 1: 24). Sama alkukielessä: ”uskossa (*pistei*) seisotte (*hestêkate*, sanasta *histêmi*, asettaa, pitää pystyssä, nousta, seisoa, astua esiin, kestää, olla luja)” Usko tulee Jumalalta ja lujittaa. Tuo usko ei tule näkemisestä eikä uskottelusta. Ihmistä voi kehottaa lujaksi. Uskoa ei voi kehottaa lujaksi, koska se on lujittaja. Heikkous tai lujuus on uskovassa ihmisessä, ei uskossa.

Itämaisessa ajattelussa heikkouden perustana nähdään ego:

”Kaikki samsaran heikkoudet, joiden edessä tunnemme olevamme voimattomia, johtuvat omasta heikkoudestamme, jonka perustana ei ole mikään muu kuin ego. [---] Egosi kasvaessa voimasi vähenevät ja sitä enemmän haluat vahvistaa valtaasi.” (Kenting Tai Situpa: 7.)

Johanneksen sanat Kristuksesta: ”Hänen tulee kasvaa mutta minun vähetä” (Joh. 3:30) pätevät myös egon ja uskon suhteeseen. Jos freudilaisen metapsykologian mukaisesti nähdään ego idin ja superegon sovittelijana, se voitaneen liittää myös mielihalujen ja lain kompromissiin. Yleisimmin kuitenkin koetaan, että mitä enemmän mielihalut ovat voitolla omastatunnosta, sitä suurempi on ego. Jos ajatellaan näin, nähdään kristillisen uskon ja egoismin yhteensovittamattomuus.

Uskossa vahva ei siis näytä olevan ego. Kyseessä on vahvuus josta Paavali kirjoittaa Jumalan hänelle sanoneen: ”...voimani (*dynamis*) tulee täydelliseksi heikkoudessa (*astheneia*)” (2.Kor.12:9). Asthenia viittaa tässä siihen tilaan, johon ”pistin” Paavalin lihassa tämän saattoi. Vahvuus ja voima ovat siis Jumalan, ei ihmisen.

Uskon ja yksilön suhde näyttää olevan sellainen, että usko voi vaikuttaa yksilöön hämmästyttävän paljon, mutta yksilö ei voi vaikuttaa uskoon yhtään mitään. Jumala antaa

ihmiselle uskon, koska Jumalaa toimii uskon kautta. Usko on Jumalan, eikä se voi olla heikko. Jos sairaan kanssa on rukoiltu hänen parantumistaan, eikä hän paranekaan, saatetaan ajatella hänen olleen heikko uskossa. Tosiasiassa hän on voinut olla vahva siinä uskossa, että hänen tautinsa on parantumaton.

Kuinka kristillisen uskon sitten voi saada? Raamatun mukaan usko tulee kuulemisesta (*akoe*, sanoma, kuuleminen, korva, kuulo) ja kuuleminen Jumalan sanasta (*rema*, puhe, sana, asia). (Room. 10:17.) Johannes kirjoittaa Jeesuksesta: ”Hän tuli todistajaksi, todistamaan valosta, jotta kaikki uskoisivat hänen kauttaan” (Joh. 1:7).

Aineelliset uskon kohteet loukkaavat kristinuskon kohdetta. Vaikka uskon välinettä pidettäisiin vain ovena hengen maailmaan, se edustaisi anastusrikosta. Jeesus sanoi: ”Minä olen ovi” (Joh 10:7). Hän määritteli varkaaksi sen, joka tulee sisään muualta. (Joh 10:1.)

Taikausko aineelliseen esineeseen sitoutuneeseen tai rituaalilla kutsuttavaan henkeen on tuttu lähes kaikissa kulttuureissa. Kristinuskossa ”emme kiinnitä katsettamme näkyviin vaan näkymättömiin” (2. Kor.4:18, 5:7). Hengellisen todellisuuden suhteen on uskon ja näkemisen järjestys sellainen, että usko on ensin. Jeesus sanoi Tuomaalle: ”Koska näit minut, sinä uskot. Autuaita ne, jotka uskovat, vaikka eivät näe” (Joh.20: 29).

4.2. Paluu varjomaailmaan

Tunnettu Platonin luolavertaus esittää meidän tarkastelevan maailmaamme ikään kuin istuisimme luolassa, sen peräseinää tarkkaillen. Seinällä näkyvä maailmamme on varjomaailma, ja aidot tapahtumat ovatkin ylhäällä selkämme takana luolan suulla. Niistä tulevat varjot eivät tarjoa helppoa selitystä tuosta todellisesta maailmasta, joka itse on meille näkymätön. (Platon 2001:IV,247–255/514a–521a.)

Kreikan sana *eidōs* merkitsee sitä mikä nähdään. *Eidōlos* taas voidaan tulkita: ”kuvajainen, harhakuva, epäjumala”. Kreikan sana *aoratos* tarkoittaa näkymätöntä. ”Se esiintyy Ut:ssa 5 kertaa ja viittaa tällöin aina Jumalaan” (Diginovum, sana 473). ”Jumala on Henki” (Joh. 4:2). Siinailla ihmiselle annettiin kielto tehdä kuvia. Emme saa tehdä kuvia epäjumalista ja kuvaa Jumalasta. Jumalan sijasta palvonta pian alkaisi kohdistua kuvaan. Öljy on Pyhän Hengen vertauskuva. Öljyllä voitelu voi olla kuva siitä, kuinka Jumala voitelee Pyhällä Hengellä. (Luuk. 4:18.) Miten tämä sopii kuvakieltoon?

Myös sanat ovat symboleita. Kuvakielto annettiin sanallisesti. Se ei siis voi koskea symbolien käyttöä sinänsä, eikä Jumalan sanaa. (Symbolin ongelmasta luvussa 4.7 ja 4.8) Mooses kysyi nimeä häntä israelilaisten luo lähettävältä:

"...he varmaan kysyvät minulta: 'Mikä hänen nimensä on?' Mitä minä vastaan heille?" Jumala vastasi Moosekselle: 'Minä olen se, joka olen.' Hän sanoi vielä: 'Sano israelilaisille: Minä olen lähetti minut teidän luoksenne'" (2. Moos.3:13-14).

Paitsi, että nimi kuvaa, se yksilöi kohteensa. Edes yleisnimi jumala, vaikka se muutetaan erisnimeksi isolla alkukirjaimella, ei ole viimekädessä korrekti. Tässä on huomioitava kaksi seikkaa:

1. Nimi on tarkoitettu erottamaan kohteet toisistaan. Mutta hän, ”joka on yli kaikkien, kaikkien kautta ja kaikissa” (Ef. 4:6), josta myös sanotaan: ”Hänessä me elämme, liikumme ja olemme” (Ap.t. 17:28), ei ole yksi monesta. ”Jumala on yksi” (1. Tim. 2:5).
2. Nimi on tarkoitettu kuvailemaan kohdetta. Muoto määrittyy pohjimmiltaan eroista ja on vertailun tulos. ”Keneen te siis minua vertaatte” (Jes. 40:25), ”...kenen rinnalle minut asetatte” (Jes.46:5). Eikö ihmisen rakentama kuva hänestä ole ihmisaineksista koottu, harhainen, madaltava ja loukkaava? Miten voi kuvata yhdellä sanalla häntä, jonka kuvailemiseen ei ihmisten koko sanastokaan riitä?

Sanaa Jumala joudumme käyttämään rajallisuutemme vuoksi sanoin kuvaamattomasta. Buddhalaisetkin tuntuvat tiedostavan tällaisen jumaluuteen liittyvän ongelman:

”Teidän tulee kuitenkin tietää, että sanoinkuvaamatonta kuvattaessa sopivia sanoja on todella mahdoton löytää. Kuvaaminen sinänsä on virhe.” [---] ”sitä ei voi oivaltaa ulkopuolelta käsin, koska ikaikaisen viisauden tunnistaminen ja oivallus eivät voi olla tulosta mistään, mikä on ikaikaisen viisauden ulkopuolella.” (Kenting Tai Situpa, <http://www.nic.fi/~sherab/bds.htm>)

Kuvakielto koskee siis myös sanallisen kuvan muovaamista sanoinkuvaamattomasta. Samoin se koskee luonnontieteellistä luonnehdintaa, joka yrittää mahduttaa määrittelemättömän määritelmiin, rajata Luojan luonnon rajoihin, ihmisen piirtämäksi tieteen liitutaalulle. Eusebiuksen historiassa kuvataan tuollaisen tieteellisyyden edustajia:

”Jos joku esittää heille kohdan jumalallisesta kirjasta, he tutkivat, voivatko siitä tehdä konjunkttiivisen vai disjunkttiivisen päätelmän muodon [---] harrastelevat

geometriaa (oik. maanmittausta) sillä he ovat maasta ja puhuvat siitä mikä on maasta, mutta eivät tunne häntä joka tulee ylhäältä” (320/1937, 281).

Kuvakieltoon liittyy yleensä lisäys: ”Älä kumarra niitä äläkä palvele niitä” (2.Moos. 20: 5), tai vastaava, esim. 5. Moos. 4:19 ja 5:9. Senkin ajan ihmisillä oli taipumus unohtaa se, mitä kuvalla esitetään ja uskoa itse kuvaan. Henki oli ikään kuin vangittu kuvaan. Kristityillä tämän taipumuksen tulisi olla kuollut. Eusebius kertoo Jeesuksesta:

”Opetuslapsilleen hän ei jättänyt tunnuskuvia ja kaavoja, vaan [---] taivaallisen elämän. Ei maallisista aineista valmistetun, vaan jumalallisen hengen valmistaman, Jumalallisen voitelun hän sai osallistumalla Isän syntymättömään jumaluuteen” (320/1937,58).

Uusi testamentti ei kerro, että Pyhän Hengen voitelu olisi seurannut sen kuvaa, pulloöljyllä voitelua. Niin juutalais-, kuin pakanakristittyihin Henki tuli käten päälle panemisen yhteydessä, rukoiltaessa tai jopa yllättäen, ilman mitään ihmisen toimenpidettä.

Jäljittelymagia perustuu uskomukseen: ’sama tuottaa samaa’. Magiassa ihminen yrittää hallita näkymätöntä vaikuttajaa näkyvällä. Kristinuskossa tilanne on päinvastainen; näkymätön ohjaa ihmistä. Mitä tulee Raamatun kirjoituksiin, ensin oli Henki. Sen vallassa Sana on ilmoitettu ihmisille.

Eusebius vertaa kristityn uskovan vapautta kuvista vanhurskaan Abrahamin vapauteen. Abrahamin ajan uskovat olivat vapaita vertauskuvista, joita Mooses alkoi opettaa jälkeläisiään vaarin ottamaan. Samoin kristityt ovat vapaita niistä. (320/1937,62.) Olemmehan papistoa Melkisedekin järjestyksen mukaan, emme Mooseksen ja Aaronin järjestyksen mukaan.

Juutalainen kertomus kuvaa, kuinka Abramin isä Terah (nimi tarkoittanee kuuta tai kuukautta) valmisti jumalankuvia ja kuinka Abram kerran särki myytävänä olleet kuvat. Kertomusta pidetään kuvitteellisena, mutta jos sen varsinainen ajatus on, että Abram oli ensimmäinen kuvain särkijä. Se vaikuttaa uskottavalta. Mooses toi esille tulevan vertauskuvat yli tuhat vuotta ennen niiden avautumista Kristuksessa.

Ikonoklasmi eli kuvainraasto on kohdistunut varsinaisesti patsaisiin, ikoneihin, jumalankuviin. Hesekiel puhdisti Salomonin temppelin kuvista. Bysantin aikana ikonoklasmi tuli esille, ehkä muhamettilaisuudenkin inspiroimana 700- ja 800-luvuilla.

Lutherin aikana kuvainriistoa kirkkosaleista harjoitettiin jopa Lutheriin vedoten, vaikka tämä vastusti noita toimia. Luther kuitenkin myös kirjoitti:

”Se, joka lankeaa armosta takaisin lakiin, ei putoa yhtään pehmeämmin kuin se, joka putoaa armosta kuvainpalvontaan. Sillä Kristuksen ulkopuolella ei ole mitään muuta kuin epäjumalanpalvelua, jumalankuvia ja valheellista kuvitelmaa Jumalasta...” (Galatalaiskirjeen selitys/ 2003,443).

Uuden liiton seurakunnissa ilmenee aitona jotain sellaista, mitä eräät Vanhan liiton rituaalit ja välineet vertauskuvallisesti ennakoivat. Määritelmä: ”vain tulevan hyvän varjo, ei itse asiain olemusta” (Hepr. 10:1) viittaa tulevaan aikaan, kuten myös Paavalin kuvaus: ”jotka vain ovat tulevaisten varjo” (Kol. 2:16). Käsité ”taivaallisen kuva ja varjo” (Hepr. 8:5) taas viittaa vain ylimaalliseen, ja ”sen oikean kuva” (Hepr. 9:24) nimenomaan aitoon. Jakautumista aitoon ja epäaitoon ilmenee nykyisenäkin aikana. Niiltä osin kuin Vanhan liiton kuvajaiset ovat Uuden liiton avaaman todellisuuden varjoja, niihin palaaminen on liiton loukkaamista.

Palaaminen jäljittelyn magiaan on eksymistä näkymättömästä näkyväiseen, katoamattomasta ajalliseen, valon valtakunnasta varjojen maailmaan.

4.3. Sekaannuksen kautta taantumaan

Uskonelämän ja seurakuntaelämän taantuminen sisäisestä ulkonaiseen, aineellisiin ja välineellisiin, aineisiin ja välineisiin on luonnollinen kehityskulku. Monet katolilaiset suutelevat ihmeitä tekeviä ikoneita; jotkut luterilaiset ovat ruvenneet sormeilemaan rukoushelmiä; yhä useammat helluntailaiset ovat alkaneet turvautua pulloöljyyn ja ristinmerkkiin ihmeparantumisen apuvälineinä. Vallitsee sekaannus hengellisen ja maallisen, kristillisen ja juutalaisen sekä aidon ja jäljitellyn välillä. Ei tulla ajatelleeksi tai lainkaan tiedostaneeksi, että kyseessä on turvautuminen näkyvään. Toivotaanko sen vahvistavan näkymättömän Jumalan käsivartta, tarvittaessa plasebovaikutuksellaan korvaavan kadotetun Jumalayhteyden. Ymmärretäänkö, että näkyväisiin turvautuminen on luottamista katoavaan. Unohtuuko, että ikuiset ovat näkymättömiä. Luullaan noudatettavan raamatullista mallia, kun otetaan käyttöön sakramentti ilman Raamatun ohjeistusta, Vanhan liiton enempää kuin Uudenkaan. (s.32.)

Vanhan testamentin käytäntöön palaamista olisi pulloöljyn käyttö Hengen voitelun sijasta tai sellaisen aikaansaajana. Luonnollisella öljyllä voitelemisen esiintyy Vanhassa testamentissa esim. henkilöä virkaan erotettaessa. Mooses vuodatti voiteluöljyä Aaronin päähän ja voiteli hänet papiksi. (3. Moos.8: 12.) Samuel voiteli Davidin kuninkaaksi. (1 Sam. 16: 13.) Jaakob vuodatti öljyä kivipatsaan päälle. Kiven hän nimitti Jumalan huoneeksi (beetel). (1. Moos. 28:18,22 ja 35:14.) Öljyä käytettiin haavojen hoidossa (Jes. 1:6, Luuk. 10:34). Evankeliumeissa mainitaan myös hiusten, jalkojen ja vainajien voitelu.

Luonnollisen öljyn käyttöä ihmeperantumisten aikaansaamiseksi ei Vanha testamentti tunne. Ainoa sairaustapaukseen edes viittaava öljyrituaali on Mooseksen määräämä öljyn ja veren siveleminen spitalitaudista jo parantuneen korvaan, peukaloon ja varpaaseen tätä puhtaaksi julistettaessa. (3 Moos. 14: 1-15.) Tämä käsittämättömältä taikamenolta tuntuva rituaali avautuu vertauskuvana Uuden liiton ymmärryksestä käsin. Sitä ei tässä tarkastella.

Tähän jo parantuneeksi todetun henkilön öljyllä voitelun rituaaliin liittyi myös parantuneen syntien sovittaminen teurasuhrilla. (3. Moos 14:29-31.) Vastaavasti Jaakobin kirjeen öljyrituaaliohjeeseen kuuluvat sanat: ”ja jos hän on syntiä tehnyt, se annetaan hänelle anteeksi” (Jaak. 5:15). Vanhan liiton aikainen parantumisen jälkeen suoritettava puhdistaminen koski myös spitalin saastuttamaa taloa. Kun spitalisaaste oli irrotettu seinistä ja viety pois, ja odotusajan jälkeen todettiin, ettei tartuntaa enää esiinny, talo puhdistettiin rituaalilla, johon liittyi teurasuhri.

4.4. Opetuslasten tapaus

Kuten edellä (3.4) on jo esitetty, vain Mark. 6:13 mainitsee Jeesuksen lähetysmatkalle lähettämien opetuslasten voidelleen sairaita öljyllä. Markus ei kerro oliko kyseessä öljyn rohdoskäyttö, vai ensimmäinen Raamatussa kuvattu parantavan voitelun mysteeri. Muut lähetysmatkasta kertovat evankeliumien kohdat eivät mainitse öljyä. Öljy ei kuulunut niiden varusteiden joukkoon, jotka Jeesus oli maininnut sallituiksi mukaan otettaviksi matkalle (Mark.6:8-9).

Raamattu ei kerro Jeesuksen voidelleen sairaita öljyllä heitä parantaessaan, vaikka hän oli juutalainen, ja oli eläessään lähetettynä nimenomaan ja vain ”Israelin huoneen kadonneiden lampaiden luo” (Matt. 15:24). Lähettäessään opetuslapset Jeesus sanoi heillekin: ”Älkää menkö pakanoiden keskuuteen älkääkä mihinkään samarialaisten

kaupunkiin. Menkää sen sijaan Israelin huoneen kadonneiden lampaiden luo” (Matt. 10: 5-6). Kyse ei todellakaan ollut mistään pakanalähetyksestä. Uuden liiton ajallinen alkuhetki oli vielä edessäpäin.

Aiemmin edellä (2.3) esitettiin Eusebiuksen käsitys, että alussa jotkut heprealaista alkuperää olleet apostolit juutalaiseen tapaan noudattivat useimpia vanhoja tottumuksia. Tuosta joukosta ei ole suljettu pois Jaakobia, juutalaiskristittyjen seurakunnan vanhinta, eikä Pietaria, diasporassa asuvien juutalaisten apostolia (2.4). Markus, joka perusti seurakuntia Egyptiin, oli aluksi Pietarin mukana (”minun poikani Markus” (1.Piet. 5:13)). Eusebiuksen mukaan juuri Pietarilta Markus sai aineistoa evankeliumiinsa. Näin voitellun alkuperä näyttäisi juontuvan heprealaiseen tapaperinteeseen. Heprealaiset tekstit tuntevat öljyn rohdoskäytön.

Mooseksen antama puhdistusvoitelun ohje kehotti voitelemaan vasta kun parantuminen oli todettu tapahtuneeksi. Laupias samarialainen taas voiteli haavat öljyllä ja viinillä jotta ne parantuisivat. Tapahtuiko Markuksen evankeliumissa mainittu opetuslasten israelilaisille suorittama voitelu ennen parantamista, vai niin kuin spitalista parantuntuneille tehtiin, vasta parantumisen jälkeen, sitä ei teksti kerro. Se jättää mahdollisuuden laajalle tulkintojen kirjolle. Tähän liittyvistä kysymyksistä tarkemmin kohdassa: 4.5.

Raamattu ei tarjoa lainkaan aineistoa josta yksiselitteisesti kävisi ilmi, että ihmeparantuminen tapahtuisi luonnollisella öljyllä voitelemalla. Jaakob itse ilmaisee suoraan, että sairaan parantaa uskonrukous. Opetuslapsille Jeesus antoi vallan parantaa sairaita (Mark 6:7; Matt. 10:1; Luuk. 9:1). Sen sijaan luonnollisen parantumisen toivossa tapahtuvasta voitelusta löytyy mainintoja, ja öljyn käyttö erilaisten sairauksien hoitamisessa on nykyisinkin jokapäiväistä. Lääkehoitoa ei kuitenkaan pidetä myöhemmin mahdollisesti tapahtuneen jumalallisen parantumistapahtuman aiheuttajana tai apuvälineenä.

Uuden liiton ajalta Raamatun tekstit eivät kerro sairaan tai parantuneenkaan voitelua öljyllä tai viinillä tapahtuneen käytännössä. Sisäisesti viiniä erilaisiin vaivoihinkin käytettiin (1. Tim. 5:23). Ei ole kuitenkaan mitään syytä olettaa, että öljyn käyttö rohdoksena olisi lopetettu. Kutsuttiinhan kristittyjä joillakin alueilla – ainakin Filonin kertoman mukaan – alussa myös nimellä hoitajat (Eusebius /1937,109). Öljyä Eusebius ei tosin kerro näiden hoitajien käyttäneen. Heihin eivät kuuluneet ne Herodeksen taudin parantamista yrittäneet, joiden kerrottiin kylvettäneen tämän lämpimässä öljyssä (320/1937,74).

4.5. Tiedon puute ja mysteeri

Menetelmän tieteellinen hyväksyminen voi perustua sen vaikutusmekanismin analyttiseen selitykseen tai sen tuloksien induktiiviseen vakuuttavuuteen.

4.5.1 Perusteettomuuden ongelma

Se että Jaakobin kahdelletoista sukukunnalle osoittama ohje näyttää esittävän öljyllä voitelemista tilaisuudessa, jossa parantumisen aiheuttaa uskon rukous, herättää monta kysymystä:

Kysymys 1: Eikö uskonrukous paranna sairasta ilman öljyllä voitelua?

Vastaus: Sama Raamattu, jonka osana Jaakobin kirje on, kertoo, historia todistaa ja myöhempi praktinen näyttö osoittaa, että sairaita joiden parantumista rukoillaan, paranee vaikka luonnollista öljyä ei käytetä. Jeesuksen parantamistoiminnan Raamattu kertoo olleen laajaa ja voimallista, mutta ei kerro hänen käyttäneen siinä öljyä, vaikka toiminta kohdistui israelilaisiin.

Kysymys 2: Tarkoittiko Jaakob sen Mooseksen antaman käytännön sovellusta, jossa pappi siveli spitaalista parantuneeksi todetun korvaan, sormeen ja varpaaseen öljyä ja uhratun eläimen verta (3. Moos. 14:3 ja 14)?

Vastaus: Jaakobin antamassa ohjeessa on sana voidella sanan rukoilla jäljessä, kuitenkin muodossa, joka voi yhtä hyvin tarkoittaa rukouksen ja voitelun samanaikaisuutta. Mooseksen ohjeen kanssa yhteneväinen on synninpäästö: ”...ja jos hän on tehnyt syntiä, se annetaan hänelle anteeksi” (Jaak. 5:14).

Kysymys 3: Onko öljyllä voitelu siis synninpäästön edellytys, kuten voitelu Mooseksen ohjeessa merkitsi puhdistusta henkilölle, jonka sairaus oli jo parantunut?

Vastaus: Vanhan liiton aikana tarvittiin parantuneen puhdistusvoitelun lisäksi vielä uhri syntien anteeksi saamiseksi. Jaakobin ohjeen aikaan Jeesuksen antama sovitushuri oli jo korvannut sen. On kuitenkin vaikea uskoa, että Jaakob olisi asettanut juutalaiskristityille voitelun sovituksen lisäehdoksi tässäkin yhteydessä. Markuksen ja Jaakobin voitelutekstissä voitelun kohteena ovat

kuitenkin a) Israelin huoneen kadonneet lampaat b) diasporajuutalaiset. Juutalaista taustaa ei siis voine kieltää.

Kysymys 4: Tarkoittaako Jaakobin voiteluohje aitoa Hengen voitelmua?

Vastaus: Ei varmaankaan tarkoita, sillä sekä Mark. 6:13, että Jaak. 5:14, Raamatun ainoat ihmeperantumiseen liitetyt voitelumaininnat, käyttävät voitelmua alkukielessä kreikan sanaa aleifo, joka tarkoittaa voitelemista yleensä, eivätkä sanaa khrio, jota käytetään voitelmua uskonnollisessa tai vertauskuvallisessa merkityksessä. Kyseessä oli luonnollinen öljy.

Näyttää siltä, että kysymys voitelmua perusteista jää ilman yksiselitteistä vastausta. Ellei voitelmua ollut tavanomaista öljyllä voitelmua jota moniin vaivoihin vielä nykyisinkin käytetään, joudutaan johtopäätökseen, että kyseessä on mysteerio (lat. *sacramentum*). Helluntaiherätyksessä sitä ei kuitenkaan jostain syystä lueta sakramentteihinkaan.

4.5.2. Vakuuttavatko tulokset?

Hoitomenetelmiä puolustetaan tavallisesti sillä, että ne tuottavat tuloksia. Samoin puolustetaan perinteisesti tieteen kulloisiakin teorioita. Kun kokemus toistuvasti vahvistaa eli verifioi teorian, sitä on tapana pitää oikeana. Mutta tarkkaan ottaen verifioitavuus ei kuitenkaan aivan riitä.

1900-luvun ehkä arvostetuin tieteenfilosofi oli logiikan ja tieteellisen metodin professori Karl Popper (1902 – 1994). Hän oli juutalaista sukuperää mutta protestantti, syntynyt Wienissä. Popper muutti 1930-luvulla antisemitismin vaivaamasta maastaan. Hän päätyi lopulta Britanniaan, sai kansalaisuuden ja myöhemmin aatelistarvonkin. Popper esitti, että teoria tai uskomus on tieteellinen vain, mikäli se voitaisiin kumota eli falsifioida jos se olisi väärä. On teorioita joita ei voi kumota riippumatta siitä ovatko ne totta vai ei. Sellaisia ovat Popperin mielestä esim. Freudin psykoanalyysi, Marxin historiateoria ja Adlerin individuaalipsykologia. (1963/1995,33.)

Tieteellistä uskomusta perustellaan usein kokemuksella eli havainnoilla. Mutta esimerkiksi Albert Einstein näki sellaisen todistelun heikkouden: "Mikään määrä kokeita ei voi osoittaa minun olevan oikeassa; yksi ainoa koe voi osoittaa minun olevan väärässä." (Albert Einstein / Quotes - Brainyquote.com/Wikisitaatit). Tämä liittyy siihen epäluotettavuuteen, joka tieteellä ominaisesti on. Jo 1700 luvulla David Hume langetti epäluotettavuuden induktion päälle. Hän ei havainnut syyn ja vaikutuksen välillä mitään välttämätöntä suhdetta. Popper osoitti tieteellisiksi vain teorit, joilla on sellainen suhde

todellisuuteen, että ne voitaisiin kaataa, jos ne eivät olisi totta. Muutenhan tieteeseen lopulta jäisivät jäljelle vain sellaiset teorit, joista ei ole mahdollistakaan tietää ovatko ne totta vai ei.

Emme voi havaita mikä on totta. Sitä meidän on vaikea uskoa. Kun taikuri näyttämöllä kertoo meille, että kaikki hänen temppunsa ovat vain silmäkääntötemppuja, uskomme mieluummin silmiämme: ”Kyllä se jänis tuli tyhjästä hatusta, onhan tässä kokonainen teatteriyleisö silminnäkiätodistajia.”

Tieteen asiantuntija Popper toteaa:

”Monilla taikauskosilla käsityksillä [---] on paljon enemmän tekemistä havaintojen kanssa, ja ne epäilemättä perustuvat johonkin induktion kaltaiseen. Erityisesti astrologit ovat aina väittäneet, että heidän tietensä perustuu laajaan induktiiviseen materiaaliin” (1963/1995, 256).

Induktiivisessa päättelyssä on tavallisesti kyseessä epätäydellinen induktio. Päätelemme kaikkien korppien olevan mustia, vaikka emme ole nähneet kaikkia korppeja.

Koskapa horoskooppejakin voidaan puolustaa sillä, että ennustuksien on koettu toteutuneen monissa tapauksissa, todistelutapaa ei ole pidettävä tieteellisesti riittävänä. Popper luettelee viisi teoriaa, joita on mahdotonta kumota, mutta jotka silti ovat ristiriidassa keskenään. Ne ovat: determinismi, idealismi, irrationalismi, voluntarismi ja nihilismi. Popper toteaa: ”On ollut ajattelijoina, jotka ovat uskoneet, että teorian totuus voidaan päätellä sen kumoutumattomuudesta. Tämä on kuitenkin selvä virhe” (1963/1995,256).

Sairaiden voitelijat eivät kuitenkaan yleensä esitä tilastoa voiteluiden lukumäärästä ja parantuneiden määräästä? Jos tuollainen tilastointi puuttuu, ei esim. voida osoittaa, onko paranemisprosentti öljyllä voideltujen joukossa suurempi, yhtä suuri vai pienempi kuin pelkän uskonrukouksen kohteiden joukossa.

4.5.3. Instrumentalismi

Kun katolinen kirkko joutui myöntämään, että Kopernikuksen aurinkokeskeinen teoria tarjosi pätevän laskentatavan tietyille ilmiöille, se hyväksyi teorian käytön laskentaperusteena, vaikka kielsi edelleen aurinkokeskeisyyden sinänsä. Näin teoria jota ei tunnustettu todeksi, tunnustettiin käyttökelpoiseksi instrumenttina. Nyt voi halutessaan väittää katolisen kirkon toimineen viisaasti. Rajattomassa mutta äärellisessä Universumissa

jokainen on keskellä. Jo lapsena opein, että kun suuntaan taskulampun itsestäni pois päin, valo tulee yhdentoista miljardin vuoden kuluttua päinvastaiselta suunnalta takaisin kierrettyään koko Universumini. Tuokin tieto on vanhentunut.

Edellä esitetyn valossa voidaan katsella myös sairaiden voitelua. Kun nyt protestantit eivät tunnusta sakramentiksi eli mysteeriksi sairaiden parantamista pulloöljyn ja ristinmerkin avulla, eivät liioin usko pulloöljyn rohdos-ominaisuuteen eivätkä siihenkään, että tuo Hengen voitelun korvike turvaa plasebovaikutukseen, jää sen puolustukseksi ainoastaan havaintoaines (tai raportit) parantumisista. Kun se on kuitenkin uskonrukous joka parantaa sairaan, kuten Jaakob kirjeessään sanoo, havainto parantumisesta ei todistakaan öljyllä voitelun parantavasta vaikutuksesta vaan uskonrukouksen parantavasta vaikutuksesta. Öljyllä voitelun tehtävä jää siis mysteeriksi. Voisimme jättää öljypullon pois parantamistoimituksesta ellei sitä määrättäisi siihen Jaakobin tekstissä. Näin ollen kyseessä on sakramentti eli mysteeri jota emme ymmärrä, mutta noudatamme silloin kun sairas kutsuu seurakunnan vanhimmat luokseen tässä tarkoituksessa.

Emme tiedä, tiesikö Jaakob kirjoittaessaan 5 luvun 14 jakeen, että hänestä, noin vuosisata jälkeen kahdentoista apostolin kuoleman, tuli sakramentin asettaja. Jos voitelun seurauksena paranemisia nykyaikana todetaan tapahtuvan, voidaan ajatella niitä tapahtuneen myös ennen Jaakobia, vaikka Vanha testamentti ei tuota sakramenttia tunne, eikä voitelun seurauksena ihmeparantumista mainitse. Näyttö voitelun parantavasta vaikutuksesta nykyaikana tulisi siitä, että öljyllä voideltaisiin rukoilematta lainkaan uskon rukousta, ja paraneminen seuraisi. Katoliset voitelevat sairaita ilman uskonrukousta, jolloin sairaut eivät parane. Paranemisen varalta plasebovaikutus tulisi kokeilussa kuitenkin eliminoida vaikkapa siten, että voitelu tapahtuisi hiusten kampausta tehtäessä potilaan tietämättä. Lieneekö tällaista koetta tehty. Emme taida edelleenkään tietää parantaako voitelu sairaan. Markus kirjoittaa 6 luvun 13 jakeessa että opetuslapset voitelivat ja paransivat. Ja-sana erottaa tapahtumat erillisiksi sen sijaan että Markus olisi kertonut opetuslasten voidelleen terveiksi sairaita.

Kun nyt johdonmukainen eli looginen päättely jätti pulloöljyn merkityksen avoimeksi, ja voitelu on kirjoitettu kreikan sanalla aleifô, jättää sana voitelun merkityksen valinnalle laajan alan. Kun logiikka tulee sanasta logos jota sanaa Johannes käyttää hänestä, joka oli alussa, en uskaltaisi hylätä ajattelun johdonmukaisuutta. Voitelulla on syy, jota Jaakob ei kertonut. Vanhimmisto voitelee, koska Jaakob sitä vanhimmistolta edellyttää sairaan kutsuttua heidät kuten Jaakob kirjoittaa. Vanhimmisto toimii kun Raamattu niin kehottaa ja neuvoo.

Uskonrukous ei ole rajattu vanhimmistolle. Sen harjoittamiseen ei tarvita aineellisia eikä rituaalisia välineitä, Välineellistyneisyyttä nimitetään instrumentalismiksi. Lääkärin laukussa on sairaiden käsittelyyn tarkoitettuja instrumentteja. Laukku lisää lääkärin uskottavuutta, mystillinen öljypullo parantajaevankelistan. Mutta entäpä jos potilaiden pullovoitelun sijasta parantaja itse saisi voitelun ylhäältä siihen mitä hän tekee. Jospa uskottavuus tulisi itse tapahtumista eikä vain niiden symboleista. Ehkä parantaja ei ehtisi kaivaa laukustaan parantamisvälineitä lainkaan. Pyhällä maalla erityisesti siunattu, kirkon myyntipöydältä kalliilla ostettu öljypullo unohtuisi laukkuun rukousliinoiksi hankittujen halpojen paperinenäliinon joukkoon. Saattaisipa asiakas joutua viemään oman nenäliinansa sairaalle ystävälleen.

Peittelemätön julkivälineellisyys on kuitenkin vain uskonnon välineellistymisen pintakerros. Uskonnonharjoitus on saattanut muuttua läpeensä välineelliseksi. Siitä on voinut tulla maallisten, taloudellisten siunauksien saamisväline. Sitäkin syvemmällä tasolla se voi olla väline uskonnollisen arvostuksen ja arvovallan hankkimiseen. Pohjimmiltaan uskonnon harjoittaminen voi perustua palkinnon ansaitsemiseen, ikään kuin Jumalalta voisi ostaa jotain tässä tai tuonpuoleisessa elämässä.

4.5.4. Tapakulttuurinen aalto

Suuri osa ihmisten ja ihmisyyhteisöjen toimintaa on vain tapojen noudattamista. Jopa kristitty saattaa jättää järkensä, ymmärryksensä ja omantuntonsa sivuun sopeutuakseen oman viiteryhmänsä tapakulttuuriin. Paavali varoitti tästä Kolossalaisia:

”Varokaa, ettei kukaan saa teitä saaliikseen järkeisopilla ja tyhjällä petoksella, jotka perustuvat ihmisten perinnäissääntöihin ja maailman alkeisvoimiin eivätkä Kristukseen” (Kol.2:8).

Jeesus ei opettanut kritiikitöntä uskonnollisten tapojen ja perinnäissääntöjen noudattamista. Vastuuta toiminnasta ei voi siirtää perinteelle. Ihmisyksilö toimii omalla vastuullaan. Sairaanvoitelussa on kyse katolilaisen sakramentin toimittamisesta, joka sakramentti katsotaan ihmisen – Jaakobin – asettamaksi, ja jota sen protestanttinen suorittaja ei edes tunnusta sakramentiksi.

Kristillisyyden populaarivirtauksia 1900-luvun alusta lukien on nimetty aalloiksi numerojärjestyksessä. Ensimmäinen aalto helluntailiike ilmaantui 1901-1906. Se ei

muodoiltaan juuri poikennut Apostolien tekojen kuvaamasta helluntaikokemuksesta. Toinen aalto, karismaattinen liike ilmaantui 1960. Kolmas aalto 1978 alkoi siitä, kun John Wimbergin käsistä lähti ikään kuin sähkövirtaa ja hänen kosketuksestaan ihmiset kaatuivat. Myös jalkojen pidentymisiä alkoi tuolloin tapahtua.

Neljäs aalto eli Toronton herätys alkoi 1994. Sen ilmiöt olivat samat kuin itämaisessa kundalini-kultissa esiintyvät: Uskonnollisen gurun koskettaessa kädellään ihmisen päätä tai otsaa, siirtäen kundalini-voimaa käsittelyn kohteeseen, tämä kaatuu taaksepäin ja kokee yleensä rakkauden tunteen, alkaa äännellä eläinten tavoin, nauraa tai itkee hillittömästi, alkaa nykiä, kouristella ja tehdä erilaisia pakkoliikkeitä.

Noiden neljän herätysaallon yhteydessä ei yleensä mainita pulloöljyä. Kristinuskon ulkopuolella on ilmaantunut ajatussuunta, joka näkee wicca-uskonnon ja kristillisen uskonnon olevan pohjimmiltaan saman jumaluuden ja universumin värähtelyn vaikutuspiiriä. Wicca-noidan mukaan ”noidat ja maagiset öljyt ovat erottamattomia” (Mitä wicca on? 2007,213).

Suomessa Nokia-mission puhujavieraana on käynyt texasilaisen uskonnollisen järjestön johtaja Chuck Pierce. Tuo profeettana, puhujana ja rukouspalvelijana esiintyvä mies myös markkinoi ja myy erilaisia voiteluöljyjä uskonnollisiin tarkoituksiin. Tuoksuillakin on värähtelytaajuudet, joten Pierce myy sekä öljyjä, että hajusteita. Hän myy myös kynttilöitä ja öljyjä joiden lupaa tuottavan taloudellista siunausta käyttäjälleen.

Emme voi sanoa nyt öljyaallon syntyneen jos sairaanvoitelun sakramentti tuli käyttöön jo katolisessa kirkossa joskus 300 luvun tienoilla, kun taivaallinen öljylähde ehkä oli alkanut unohtua. Helluntaiherätyksenä tunnettu aalto on täyttänyt sata vuotta, mutta näkyväiset näkymättömien sijasta ja maagiset pyhien sijasta ja palaaminen maailman alkeisvoimiin lienevät vieraita aaltoja ajan ristiaallokossa.

Jos öljypullolla varustautunut saarnaaja on aallon harjalla ja kuiviltaan rukoileva on auttamattomasti vanhanaikainen, luonnollinen ihminen antautuu aallon vietäväksi.

Eräs kreisikomedia päättyi naispääosan esittäjän iloiseen huudahdukseen: ”Mitä minä sanoin! Kaikki kääntyy parhain päin; tarvitsee vain mennä virran mukana”. Se oli tarkoitettu blondi-vitsiksi, ei elämänohjeeksi.

Paavali sanoi korinttilaisille: ”Katsokaa omaa kutsumustanne, veljet. Ei ole monta inhimillisesti viisasta...” (1.Kor.1:26). Jeesus kehottikin Pietaria: ”Ruoki minun karitsoitani! Kaitse minun lampaistani! Ruoki minun lampaistani!” (Joh.21:15-17). Paimenen vastuu ei ole vähentynyt.

4.6. Öljypullon korottamisen missio

Näkyviin, esineellisiin ja rituaalisiin uskonkohteisiin palaamisen missio on 2000-luvulle tultaessa Suomessakin saanut monia arveluttavia muotoja. Mysteeristen muotojen markkinoijien motiivikin vaikuttaa mystiseltä. Jos rituaalin suosittelijalta kysyy hänen motiiviaan, saattaa vastaus olla: ”En halua keskustella asiasta”.

Tässä rajoitutaan tarkastelemaan rituaalivoitelun lanseeraamista. Suomen Helluntaikansa Ry:n lehti ”Ristin kansa” julkaisi numerossa 10/2012 yhdistyksen toimintakeskuksen johtajan kirjoituksen, jonka luvussa ”Maailman paras raamattukoulu” kerrotaan opetuslapsia matkalle lähettäneestä Jeesuksesta: ”Hän neuvoi kädestä pitäen, mitä varusteita tuli ottaa mukaan [---] Opetuslapset saivat öljypullot käteensä ja lähtivät matkaan.”

Raamattu ei kuitenkaan kerro tällaista tapahtuneen. Jeesus ei antanut opetuslapsille öljypulloja. Sen sijaan hän ”antoi heille voiman ja vallan karkottaa kaikki riivaajat ja parantaa tauteja” (Luuk. 9:1) ja kielsi ottamasta matkalle edes laukkua. Jeesuksen antamaan valtaan parantaa ei tekstin mukaan sisälly ehtoa minkään välineen käytöstä.

Mitä tulee Jeesuksen antamaan raamattukoulutukseen, hänen aikanaan käytössä olivat kirjoitukset, joista ainakaan nykyisin kaanoniin hyväksytyiltä osin ei näytä löytyvän luonnollisella öljyllä suoritettavaa ihmeparantamista. Tuntemamme Raamatun ulkopuolinenkaan sen ajan teksti ei näytä sellaista esittävän. Jos olisi esittänyt, emme kuitenkaan voisi nimittää sen opettamista raamattukoulutukseksi. Ei ole rehellistä väittää Jeesuksen pitäneen raamattukoulua jossa hän olisi opettanut sellaista, mitä Raamattu ei kerro hänen opettaneen ja mitä oppia Raamatusta, jota hän opetti, ei mainita.

Jeesus sanoi: ”Älkää ottako mitään mukaan matkalle – ei sauvaa, ei laukkua, ei leipää, ei rahaa eikä toista paitaa” (Luuk 9:3). Laukku kielletään myös kohdissa Luuk. 10:4, Matt.10:10 ja Mark. 6:8. Mukana olevat tarvikkeet pidettiin siihen aikaan laukussa. Myös öljypullo olisi kaikesti ollut laukussa. Onhan se nykyisinkin monilla parantajaevankelistoilla käsilaukussa. Jos asiaa tutkii Raamatusta, öljypulloa ei kuitenkaan näytä löytyvän millään hakusanalla. Myöskään hakusana ”tasku” ei tuota missään sijamuodossaan tulosta Raamatun teksteistä. Apostoli Paavalin mukaan Jumalan työtovereilla on vanhurskauden aseet oikeassa ja vasemmassa kädessä. (2.Kor. 6:7.)

Nyt herää kysymys, miksi Raamattuun perustumaton väite: ”Opetuslapset saivat öljypullon käteensä ja lähtivät matkaan” on esitetty lehdessä, joka on perustettu Suomen perinteisten helluntaiseurakuntien äänenkannattajaksi? Ovathan helluntaiseurakunnat perinteisesti pitäytyneet vain Jaakobin ohjeen kirjaimelliseen noudattamiseen ainoastaan sillä poikkeuksella, että sitä on sovellettu pakanakristittyihinkin.

Miksi monet sairaiden parantamisen armonlahjan vuoksi julkisuuteen nousseet 1900-luvun toimijat eivät turvautuneet öljypulloon? He eivät tarvinneet apuvälineitä. He vapauttivat muitakin apuvälineistä.

Miksi nyt nähdään vaivaa ihmisten opettamisessa käyttämään pulloöljyä ihmeparantamiseen? Vastaus voi olla: Se on merkki uskonnon välineellistymisestä, pinnallistumisesta ja maallistumisesta. Sana perinteinen ei aina tarkoita samaa kuin alkuperäinen ja aina uusi.

Voitelijan kohdalla selitys näyttäytyy psykologisena. Jos tarkastellaan asiaa Suomen helluntaiherätyksessä, niin sairaan voitelu on siinä ollut Jaakobin ohjeen mukaisesti vanhimmiston toimialaan kuuluva. Tuo rajoitus on nähtävästi lisännyt voitelun arvostusta ja päinvastoin; pyhänä toimituksena pidetty voitelu on lisännyt sitä toimittavalle vanhimmistolle annettua arvoa. Todellisesta arvosta ei tuossa vaihtoarvon synnyssä ole kyse. Se on verrattavissa pankkien paperien vaihdolla luomaan näennäisarvoon, joka muodostaa pian puhkeavan kuplan.

Vanhimmiston ulkopuolinen on voinut toivoa saavansa osakseen tuota arvostusta ryhtymällä voitelemaan sairaita. Kyseessä on välineellisen kompetenssin siirto ottamalla käyttöön spesiaalitoimen instrumentti. Valelääkäriksi voi ryhtyä ripustamalla kaulaansa stetoskoopin; ihmeidentekijäksi voi tekeytyä ostettuaan myyjältä pienen pullon öljyä. Paranemisiakin tapahtuu molempien asiakaskunnassa.

Seurakunnan markkinointiin liittyvä selitys voitelunäytöksille olisi se, että kun sairaan voitelu on tapahtunut harvoin, ja aina potilaan luona, se ei ole rikastuttanut yleisötilaisuuksia erikoisuudellaan. Kun se nyt on tuotu yleisötilaisuuksien vetonaulaksi, niiden kävijämäärän on uskottu lisääntyvän. Herää kysymys: toisiko yleisön tuomilla rukouslappusilla täytetty pyörivä rukousmylly myös bingokansan tilaisuuksiimme.

Ottamalla huomioon plasebovaikutus, voitelun käyttöön ottanut yhteisö ja voiteleva yksilö ovat voineet luottaa voitelun tuottavan jotain tulosta riippumatta siitä, onko voitelu Raamatun ohjeen mukaista ja onko voitelija edes uskossa. Näin voitelun käyttö on käyttäjälle riskitöntä koska paranemisia tapahtuu, ainakin kunnes pulloöljyn käyttö on

laajentunut niin, että pyhain jäännösten ja itkumuurien luona siunattuja erikoisöljyjä on tapana ostaa lähikaupoista kotien lääkekaappeihin, ja inflaatio syö niiden kuvitellun arvon.

Vielä nyt okkulttisen ulottuvuuden omaava voitelu saa suorittajansa tuntemaan siirtyneensä uusien mahdollisuuksien alueelle. Hän on saanut käyttöönsä ihmeitä tekevän mysteerin (sakramentti) ja on innokas sitä tarjoamaan. Mutta kun usko hiipuu öljyyn ja saman tien voitelijan edustamaan uskontoon, herää tarve keksiä uusi ihmeväline.

Jo kadotettuaan uskonsa Jeesuksen antamiin valtuuksiin, toimijat ovat menettäneet sen joka toimii ilman tehosteita, kulissee ja apuneuvoja.

Elialla tuo usko oli tallella, kun hän rukoili Jumalalta tulta alttarille. Hän ei käskenyt voidella alttarin puita öljyllä uskon vahvistamiseksi, vaan antoi kastella ne vedellä todistajien edessä, jotta nämä eivät uskoisi niiden syttyvän. Hän pyysi Herraa sytyttämään alttarille tulen. ”Silloin Herran tuli iski alas ja kulutti polttouhrin sekä puut, kivet ja mullan ja nuoli veden joka oli ojassa” (1. Kun. 18:19).

Uskonnollisten näyttämöiden äärellä show-tähdiltä ravintonsa saanut kristikansa on voinut menettää elävän uskonsa kokonaan, ja siirtyä keinojen ja menetelmien ihmemaailmaan.

Eräs esirukoilija asetti rukoiltavat riviin ja pyysi yleisöä olemaan hetken aikaa rukoilematta, etteivät heidän epäuskoiset rukouksensa estäisi Jumalan voiman ilmestymistä. Sitten hän sanoi karjaisten jotain ja kaikki rukoiltavat kaatuivat. Yksi heistä, kainalosauvojen varassa esille tullut alkoi sitten hypellä pitkin salia ilman kainalosauvoja. On helppo uskoa, että uskonnollisen yleisön rukous on nykyisin niin epäuskon läpäisemää, että se tukkii tien jota se on avaavinaan? Vai oliko tässä tapauksessa parantajalla voima, joka olisi paennut uskovien alkaessa rukoilla?

4.7. Sisäinen ja ulkoinen

”Pehmeämpiä kuin öljy ovat hänen sanansa, kuitenkin ne ovat kuin paljastetut miekat” (Ps.55:22).

Jos hyväksymme kirjaimet, jotka ovat symboleja, miksi emme hyväksyisi sakramenttia, joka sekin vain symboloi jotain aitoa? Avain tähän ongelmaan on yksilön suhteessa symboliin.

4.7.1. Näennäisen varaan

Kirjaimet ovat muiden symbolien kanssa samassa asemassa. Kirjoituksessaan: ”Platonin apteekki” Ranskanjuutalainen filosofi Jacques Derrida (1930 – 2004) rinnastaa toisiinsa kirjoituksen ja lääkkeen. Siinä esiintyvä sana farmakon (kreik fármako= lääke) sopii myös öljyyn uskonnollisena symbolina.

Platonin kirjoituksessa ”Faidros” Sokrates kertoo kuinka kirjainten keksijä, Theuth-niminen alijumala esitteli keksintönsä Egyptin kuninkaalle Thamukselle lääkkeenä (farmakon) muistille ja viisaudelle. Thamus näki kuitenkin kirjoitustaidon muistia heikentävänä ja näennäisviisautta viisauden sijasta tuovana. (Platon 1920,123-127 / 274-276 ja Derrida 2003,113-114.)

Derrida tuo esille, että farmakon ei ole vain lääke. Se on myös väriaine ja noitien rohto (2003,178). Se tarkoittaa myös parfyymia ja okkulttisia kykyjä sisältävää ainetta (2003, 108 ja 180). Farmakon viettelee pois yleisten, luonnollisten lakien piiristä. Se on perustavalla tavalla vahingollinen, koska se on keinotekoinen (2003,136-137). Eikö farmakon olekin rikollinen, myrkytetty lahja?(2003,115.)

”Farmakon on kirjain, joka asettuu elävän organismin sisään anastaakseen siltä ravinnon ja häiritäkseen äänen puhtautta ja kuuluvuutta” ja edelleen: ”Ulkopuoli on siis pantava takaisin omalle paikalleen, jotta elävä puhe parantuisi farmakonista ja loinen karkoitettaisiin. Ulkopuoli on pidettävä ulkopuolella” (2003,167).

”Terveys ja hyve ... tulevat aina sisältä päin. Farmakon on se, joka tulee aina ulkopuolelta” (2003,139).

Derrida tarkoittaa tässä elävällä organismilla logosta: elävää puhetta, todettuaan jo aiemmin: ”Platon kuvaa logoksen eläväksi olennoiksi (zoon)” (2003,117).

Derridan esityksen teologiselle tulkinnalle kohta kohdalta ei tässä ole tilaa. Sen filosofista tarkastelua löytyy esseestä: ”Tietoa – elävänä tai kuolleena” osoitteessa (<http://www.kotinet.com/rsiipola/FILS510esset.pdf>. sivut 32-38).

Tärkeintä on vain ymmärtää, että symboli on ulkopuolinen. Todellisesta vieraannuttuamme symboli alkaa korvata meille sitä mitä se kuvasi. Ulkopuolinen korvaa sisäpuolisen; kuollut peittää elävän; siitä on tullut myrkky.

4.7.2. Korvike, irvikuva

Jos Pyhän Hengen läsnäolo sydämessä korvautuu oliiviöljyn läsnäololla otsanahassa, myös moraali – Hengen ilmiönä sydämessä – korvataan ulkoisen lain sanelemana keinotekoisena

jäljittelynä. Rakkaus ollaan delegoivinaan diakonille ja henkilökohtainen todistus ulkoistavinaan evankelistalle. Tosiasiassa niitä ei enää ollutkaan.

Saksassa sution poikana 1889 syntynyt, myöhemmin pappiskoulusta filosofian opintoihin siirtynyt Martin Heidegger kirjoitti teoksessaan ”Oleminen ja aika” mm. epävarsinaisesta täälläolosta jossa täälläolo pakenee korvikkeisiin. Hänen ajatteluaan voi kuvata esim. seuraavasti:

”Hän kuvaa miten ymmärtäminen tukahtuu, täälläolo pakenee korvikkeisiin ja häikäilemätön kanssa oleminen laskelmoi toisilla ilman että vakavasti ottaa heidät lukuun. (OA, 164) [---] moraalit vaihtuu korvikkeeseen. Koko epävarsinaisuus on moraalisesti ongelmallinen tila. Kun huoli on täysin kääntynyt, se myös syyllisyytenä eli vastuullisuutena on vääristynyt. Jopa omastatunnosta on silloin Heideggerin mukaan tullut ’tekopyhyyden renki’. (OA, 354.)”

(<http://www.kotinet.com/rsiipola/EsseetHeideggerFILS120sta.pdf>, sivu 12)

Korvike on se avainsana joka selittää Vanhassa liitossa annetun, aitoa ennakoivan kuvan ottamista uusiokäyttöön, korvaamaan sitä, mitä se kuvasi ja mikä sittemmin Uudessa liitossa ilmestyi, mutta jotenkin jälleen kadotettiin.

Otetaanpa esimerkiksi pappeus. Vanhan liiton pappeus kuvasi Uuden liiton pappeutta. Kun Herra asetti Aaronin poikineen polvesta polveen pappeuteen Israelin kansan keskuuteen. Hän kehotti Moosesta:

”Pue Aaron pyhiin vaatteisiin, voitele hänet ja pyhitä hänet palvelemaan minua pappina” (2. Moos.40:13).

Tuon kuvan mukaisesti Uudessa liitossa Melkisedekin järjestyksen mukaan asetettava pappi pyhitetään Kristuksen kertakaikkisella uhrilla, puetaan vanhurskauden vaatteeseen ja voidellaan ylhäältä Hengellä. (Luuk. 4:18; 2. Kor. 1:21; 1. Piet. 2:9; Hepr. 5:10.)

Voitaisiin luetella monia raadollisia syitä, miksi tuo pappeus ei riittänyt, vaan siirryttiin tuottamaan koulutuksella papin jäljitelmiä. Papiksi ei enää pukeuduta vanhurskauden valkeisiin vaatteisiin, vaan vaatturin tekemiin messukasukoihin, lipereihin ja muihin irvikuviin.

Luther varoitti sellaisista kristittyä:

”Jumalan tähden: älä välitä mitään noista kultakruunuista ja päärlyistä, hiipoista, punaisista vaipoista, kullasta, hopeasta, jalokivistä, aaseista, hevosista ja

hoviväestä, äläkä myöskään tuon kurjan kansan paavien, kardinaalien ja piispojen kunniaista, koreudesta ja loistosta, vaan usko Paavalia Pyhässä Hengessä. He eivät ole piispoja (kaitsijoita), vaan epäjumalia, nukkeja, kummituksia ja Jumalan vihan ihmeitä” (1521/1910, 299).

Paluuta kuvaan ovat myös voitellut, jotka esim. kreikkalaiskatolisen kasteen yhteydessä alkavat sanoilla: ”Voidellaan Jumalan palvelija...” ja päättyvät sanoihin: ”Pyhän Hengen lahjan sinetti”. On palattu Voitelusta voiteluun, aidosta takaisin symboliin, Uudesta liitosta on palattu Vanhan liiton kuvien maailmaan. Peite on laskeutunut silmille. Ennusmerkistä on tullut ensin muistomerkki ja lopulta menetetyn korvike.

4.8. Mistä suunnasta voitelumysteeri tulee?

Voidaan jokseenkin helposti selvittää, mistä pulloöljyn mystisen voiman käytön formaatti on leviämässä Suomen uskonnollisten tapahtumien estradeille. Maantieteellisesti se nyt tulee Amerikoista uskonnollisen kioskikirjallisuuden käännöksien ja vierailevien tähtiesiintyjien välityksellä. Mutta historiallisesti sen tulosuunta on katolilaisuus.

Kyseisen mysteerin harjoittaminen on kuitenkin vain tyypillisesti uskonnoille ominaista ritualismia. Jeesuksen ylösnoustua ensimmäinen herätys ja Pyhän Hengen vuodatus tapahtui helluntaipäivänä Jerusalemissa. Hengellinen herääminen on kumous yksilöissä. Herätys koettiin kumouksen uhkana myös uskonnollisessa järjestelmässä. Elävä usko Jeesukseen, Vapahtajaan uhkasi tehdä uskonnon harjoittamisen muotomeneen ja vertauskuvineen tarpeettomaksi, sillä plasebovaikutusta hyödyntävät menetelmät syrjäytyivät taivaallisen voiman täyttäessä uskovat. Vain uskovien kaste ja Jeesuksen asettama muistoateria muodostuivat kristittyjen keskuudessa säädetyiksi tavoiksi.

Maallistuminen on luonnollinen ilmiö. Se palauttaa muotomenot ja uskonnon harjoittamisen. Rooman katolinen kirkko 300- luvulta lähtien rakensi jo taas uskontoa uskomuksineen, ihmeineen ja seitsemine sakramentteineen. Seitsemän on toki pyhä luku, mutta se on myös valehtelijan luku. Noihin aikoihin sairaan voitelu otettiin pakanakristittyjen käyttöön. Vielä nykyisinkin se on käytössä sekä Ortodoksisessa että Roomalaiskatolisessa kirkossa.

Katolisessa kirkossa piispa ja papit kokoontuvat kiirastorstiaamuna konselebraatiomessuun, jossa piispa siunaa pyhät öljyt. Mirhalla voitelu kuvaa Pyhän

Hengen vuodatusta. Miksi turvaudutaan kuvaan, vaikka Raamatun lupaus Hengestä on edelleen voimassa. Opetuslapsia kehoitettiin vain odottamaan luvattua Hengen kastetta (Ap.t. 1:4-5). He odottivat, ja se tapahtui.

Mormonikirkossa papit niin ikään siunaavat oliiviöljyn käytettäväksi sairaiden voiteluun. Voitelu suoritetaan säädetyin muotomenoin.

Nyky-Suomessa pyhiä öljyjä esitetään ja käytetään myös yleisötilaisuuksissa. Eräs tuollaisessa esityksessä mukana ollut kertoo:

”Hartwall-areenalla tapahtui kummit: dr. Chuck Piercellä oli kaksi pientä öljypulloa, joihin hän oli laittanut öljyosesta, jonka reseptin hän oli saanut Jumalalta ja toisessa niistä oli granaattiomenan siemeniä ja toisessa "parantavaa yrttiä", jonka kautta Jumala parantaa sairauksia. Hän avasi yhden pullon kansan edessä ja sanoi, että kun hän avaa pullon, niin vuoden sisällä jokaisessa kaupungissa alkaa (vuonna 2007) herätys. Sitten hän kosketti pullolla Markku Koivistoa niskasta ja Markku kaatui lattialle välittömästi aivan kuin hurmoksessa. Sitten hän antoi toisen pullon Markun käteen, joka avaa pullon jossain vaiheessa parantumiskokousta ja sitten sairaita paranee...”
(<http://keskustelu.suomi24.fi/node/3853949>)

Myös suomalaisesta nettikaupasta voi tilata ”Harvinaisia pyhiä öljyjä, joita on perinteisesti käytetty kohottamaan ja laajentamaan tietoisuutta.”

4.9. Lutherin esittämää kritiikkiä

Martti Luther toimi Pyhän Raamatun professorina Wittenbergin yliopistossa 1500-luvulla. Hän piti Raamatun teksteihin perehtymistä tärkeämpänä kuin teologisten selitysteosten lukemista (Pöytäpuheita/1937, 9-10).

Luther ei jättänyt Raamatun saksannoksestaan pois Jaakobin kirjettä, vaikka arvosti sen apogryfikirjojen tasolle. Luther tiesi, että sitä oli muinoin pidetty epäperäisenä ja että Jaakobin ja Juudaan kirjeet ”eivät monen mielestä ole apostolien kirjoittamia” (Kirkkopostilla/1941,592).

Franz Pieper (1852-1931) taustoittaa Kristillisessä dogmatiikassaan Lutherin näkemystä:

”Luther (samoin kuin myös Chemnitz jne.) pitäytyy siihen erotteluun, joka Eusebioksen kertoman mukaan (Kirkkohistoria III, 25) alkukirkossa tehtiin Uuden

Testamentin kirjoitusten välillä niiden varmaan tai epävarmaan apostoliseen alkuperään nähden. [---] Lutherin arvostelu selittyy siitä, ettei hän pitänyt Jaakobin kirjettä kanonisena.” (Pieper 1917-1924/1995, 98.)

Pieperin viitaama Chemnitz on saksalainen Martin Chemnitz (1522–1586), luterilaisen uskonpuhdistuksen toisen polven merkittävä teologi, ja yksi Yksimielisyyden ohjeen tekijöistä. Pieper kirjoittaa hänestä myös seuraavaa:

”Chemnitz pitää antikristillisenä toimenpiteenä sitä, että Rooman kirkko on pelkällä päätöksellä kanonisoanut Vanhan Testamentin apokryfikirjat ja Uuden Testamentin antilegomena-kirjat ja ottanut vapauden kirotta kaikki ne, jotka eivät hyväksy Vulgatassa vahvistettua kaanonaa kaikkine osineen” (Pieper 1917-1924/1995,117).

Sairaiden voitelun sakramentin arvostelussaan Luther vetoaa myös siihen, ettei se ole Kristuksen asettama:

”Vaikka apostoli Jaakob olisikin kirjoittanut tämän kirjeen, niin väittäisin siitä huolimatta, ettei kukaan apostolilla ole arvovaltaa asettaa mitään sakramenttia, se on: antaa mitään jumalallista lupausa siihen liittyvine merkkeineen, sillä se kuuluu ainoastaan Kristukselle” (Luther 1520/1959,479).

Luther siis, paitsi epäilee Jaakobin kirjeen alkuperää, myös kiistää apostoleilta oikeuden asettaa sakramenteja. Apostoli Paavalin tekstiä Lutherkin toteaa luettavan ehtoollisaterian asettamissanoina, mutta vetoaa siihen, että Paavali ilmaisee (1. Kor. 11:23) saaneensa ne Herralta. Luther jättää tuossa mainitsematta, että ne ovat myös Jeesuksen omien sanojen (Luuk.22:19-20) kanssa yhtä pitävät. Vaikka Luukas ”on kirjoittanut tämän Paavalin hyväksymän evankeliumin pakanakristityille” (Eusebus 320/1937,315), hänen ehtoollisateriaa koskevan tietonsa ei tarvitse olla vain Paavalilta peräisin.

Voitelun sakramentin käyttäjien Luther näkee kuitenkin rikkovan Jaakobin kirjoittamaa asetustakin:

”Ensiksikin: Jos he [”sakramenttien lisääjät”] pitävät apostolin sanoja tosina ja sitovina, niin millä oikeudella he sitten muuttelevat niitä ja toimivat vastoin niitä? [---] Eivätkä he noudata sitäkään apostolin käskyä, että sairaan luo kutsuttaisiin seurakunnan vanhimmat rukoilemaan hänen puolestaan ” (Luther 1520/1959,479-481).

Tällaista piittaamattomuutta käytössä olleen Raamatun kirjoituksia kohtaan oli Lutherin ajan katolisessa kirkossa. Voitelun suoritti seurakuntaviran (*diakon*, 1. Kor. 12:5) haltija. Se suoritettiin vasta kun potilas oli niin sairas, ettei hänen uskottu paranevan. Uskonrukousta toimitukseen ei siis sisällynyt eikä parantumisia liene tapahtunut. Nykyaikana saattaa kiertelevä yleisötilaisuuksien pitäjä tarjota mahdollisuutta kenen tahansa tulla yleisön eteen voideltavaksi. Näytösluonteinen toimitus tehdään piirtämällä ristinmerkki pulloöljyllä asiakkaan otsaan ja rukoilemalla hänen esittämänsä ongelman poistamiseksi. Tämä vastaa wicca-noidan esittämää määritelmää, jonka mukaan öljyä voi käyttää jonkin päämäärän tavoittelussa. (2003/2007,213)

Katolinen sakramentti on muunnettu eräänlaiseksi vaihtoehtosakramentiksi, ohjelmanumeroksi ja taikaukseen taipuvaisen yleisön vetonaulaksi kolehtirahoitteisen show-toiminnan ylläpitämiseksi. Mitähän Luther tästä sanoisi?!

Luther oli uskonpuhdistaja ja halusi kaiketi karsia pois epäuskon tuomat uskon tehostusvälineet, kuvat ja muotomenot. Hän ei kuitenkaan näytä halunneen suorastaan kieltää Jaakobin antaman ohjeen kirjaimellista noudattamista, koska se nyt kerran oli Raamattuun sisällytetty. Jaakobin kirjaimellinen noudattaminen vaatii kuitenkin sen sanojen merkityksen ymmärtämistä. Luther selittää sitä myös seuraavasti:

”Apostoli vaatii useita olemaan saapuvilla, ei voitelemisen tähden, vaan rukoillakseen. Sen tähden apostoli sanookin: »Uskon rukous pelastaa sairaan» jne. Enkä ole ollenkaan varma siitä, että apostoli tarkoittaa pappeja puhuessaan seurakunnan vanhimmista, »presbyteereistä». Sillä seurakunnan vanhin ei ilman muuta ole pappi eli palvelija. [---] Vanhimmillä oli johtoasema vanhan ajan seurakunnissa.” (Luther 1520/1959, 481.)

Seurakunnan vanhimmilla on johtoasema myös monissa nykyajan seurakunnista. Helluntaiseurakuntia on perinteisesti, Raamatun mallin mukaan, johtanut vanhimmisto. Operatiivisen johdon vanhimmisto on tavallisesti antanut jollekin ”seurakuntaviran” (*diakon* 1.Kor.12:5; Fil. 1:1; 1.Tim.3:8) omaavalle, jota sitten nimitetään esim. työntekijäksi tai saarnaajaksi. Roomalaiskatolinen terminologia on viime aikoina päässyt joissain helluntaiseurakunnissakin hämärtämään erotusta vanhimpien (*episkopal*, piispa) ja seurakuntaviran (*diakon*) välillä, tuomalla nimen pastori seurakuntaviran yhteyteen. Pastor on latinaa ja tarkoittaa jokseenkin samaa kuin kreikan sana *poimen* (paimen, kaitsija). Katolilaisuudessa toinen kreikkalainen kaitsijanimitys *episkopos* on annettu seurakuntien

yläpuoliselle paimenelle piispalle (lat *episcopus*). Näin kristilliseen perinteeseen on ympätty vanhimmiston ulkopuolisen paimenen käsite.

Kirjoittaessaan erotuksesta kristillisten ja paavilaisten piispojen välillä, Luther puolustaa raamatullista seurakunnan hallintotapaa Raamatun sanalla, vedoten kohtaan Tit. 1:5-7 seuraavasti:

”Joka uskoo, että Kristuksen henki puhuu ja säätää tässä Paavalin kautta, hän varmaankin myöntää, jumalalliseksi määräykseksi ja säännökseksi sen, että jokaisessa kaupungissa tulee olla useampia piispoja tai vähintäänkin yksi piispa. On myöskin ilmeistä, että Paavali pitää vanhimpia ja piispoja samoina henkilöinä sanoessaan että joka kaupunkiin on asetettava vanhimpia ja että seurakunnan kaitsijan tulee olla nuhteeton” (1521/1910, 292).

Luther mainitsee myös raamatunkohdat Ap.t. 20:17 ja 28, joista käy ilmi että Efesoksen seurakunnan vanhimmat oli Pyhä Henki pannut kaitsijoiksi (*episkopos*, piispa) Herran seurakuntaan

Suomalaisissa helluntaiseurakunnissa vanhimmisto tai edustava osa heistä on, sairaan niin pyytäessä, käynyt tämän luona kotona tai sairaalassa rukoilemassa parantumista öljyllä voidellen. Saarnaajaa, evankelistaa tai muuta seurakuntapalvelijaa ei ole lähetetty vanhimmiston puolesta sakramenttia toimittamaan. Sitä on käytettykin jokseenkin harvoin, ja koska sitä ei tunnusteta sakramentiksi (lat. *sacramentum*, mysteerio), sen vaikutusmekanismi jätetään tyydyttävästi selittämättä, kuten jo edellä tässä on todettu. Plasebovaikutustakaan ei haluta tunnustaa tavoiteltavan. Jaakobin ohjeesta poikkeavien sairaan voitelun käytäntöjen raamatullisuutta painottavista opettajista Luther kirjoittaa:

”Heihin soveltuvat apostolin sanat 1. Tim.1:7 »He tahtovat olla lainopettajia, vaikka eivät ymmärrä, mitä puhuvat ja minkä varmaksi väittävät.» Siten he lukevat ja noudattavat Raamattua perin arvostelukyvyyttömästi.” (Luther 1520/1959, 481.)

Luther suhtautui moniin perinteisiin samanlaisella kriittisyydellä kuin Jeesus perinnäissääntöihin. Uskonpuhdistajan kritiikki ei niinkään kohdistunut katoliseen kirkkoon sinänsä kuin tuon kirkon toiminnan sisältöihin. Jos nykyisin raamatullisiksi julistautuvissa liikkeissä koetaan Lutherin sormen joissakin asioissa osoittavan kohti, on syytä selvittää, josko olisi tullut puhdistuksen aika.

Loppupäätelmä

Viimeaikoina nopeasti alaa vallannutta sairaiden voitelua ihmeparantamisen aikaansaamiseksi pidetään Jaakobin kirjeeseen perustuvana. Jaakob osoitti kirjeensä diasporajuutalaisille. Sairaavoitelu ei noudata Jaakobin ohjetta, ellei sitä suorita seurakunnan vanhimisto. Jaakobin mukaan voitelun suorittajat tulevat paikalle sairaan kutsusta, joten Jaakobin ohjetta ei noudata se, joka kutsuu sairaita esille julkisessa tilaisuudessa voidellakseen heitä yleisön edessä, osana tilaisuuden ohjelmaa.

Vanhasta testamentista sairaan voitelua ihmeparantumisen välineenä ei löydy lainkaan. Se ei näytä kuuluneen juutalaisuuteen. Tämän toteaminen ei tarkoita, että juutalainen tapa olisi kristittyjenkin tapa, sillä pakanakristittyjä ei ”oksastettu” juutalaisuuteen eikä Vanhaan liittoon.

Jaakob ei väittänyt pulloöljyllä voitelun parantavan sairasta. Uuden testamentin muiden tekstien perusteella voi kuitenkin todeta, että öljyä saatettiin vuodattaa haavoihin niiden parantumista edistämään. Pulloöljyllä voitelun merkitystä sisätautien parantamisessa Raamatun tekstit eivät kerro. Voitelun vaikutus lienee myös jäänyt täysin tutkimatta. Vain erilaisten rohdosöljyjen vaikutukset ja riittien toimittamisen plasebovaikutus tunnetaan. Jaakobin ohjeen mukaan sairaan parantaa uskon rukous. Syntien anteeksisaamista Jaakobin esittämän operaation yhteydessä ei myöskään voi sitoa pulloöljyllä voitelemiseen.

Jaakob ei mainitse öljyn merkityksestä mitään. Voiteluriitin kristityt toimittajatkaan eivät osaa selittää sitä, vaan sanovat vain sen perustuvan Jaakobin asetukseen. Pyhän Raamatun professori Martti Luther muistutti, että kellään apostolilla ei ole oikeutta asettaa sakramenttia tai antaa jumalallista lupausta siihen liittyvine merkkeineen.

Sellaiset voitelun harjoittajat jotka poikkeavat Jaakobin ohjeesta, ovat selityksen suhteen vaikeimmassa asemassa.

Ainoastakaan sairaavoitelusta alkuseurakunnissa ei löydy mainintaa Raamatusta. Sellaisista ei kerrota myöskään parin ensimmäisen vuosisadan ajalta niissä teksteissä, joihin tämän selvityksen yhteydessä perehdyin. Myös ensimmäisellä vuosisadalla julkaistu

katekismus Didakhe tuntee vain kaksi sakramenttia, kasteen ja ehtoollisen. Sairaanvoitelu näyttää olleen tuntematon sakramenttina alkuseurakunnissa myös niiden alkuvuosisatoja dokumentoivan 500-sivuisen historian mukaan, jonka kirjoitti Eusebius 300-luvulla.

Markus mainitsi Jeesuksen lähettämien opetuslasten, joita hän oli kieltänyt menemästä pakanoiden luo, voidelleen sairaita ja parantaneen heitä. Luukas kertoi laupiaan samarialaisen vuodattaneen öljyä potilaan haavoihin. Katolinen kirkko tuotteisti sairaanvoitelun sakramentiksi sen jälkeen kun Jaakobin kirje oli liitetty Uuden testamentin kirjojen kaanoniin.

Muissa uskonnoissa öljyllä voitelua harjoitetaan myös. Vicca-uskonnossa, joka nykyisin on leviämisvaiheessa, sairaiden voitelu on yksi monista voiteluista. Selittäneekö sen ja kristillisten liikkeiden rituaalivetoisuuden yhteneväisyyttä kristinuskon tapa naamioitua paikallisiin perinteisiin ja ajallisiin ilmiöihin, vai onko kyseessä vain uskontotieteellinen havainto ihmistekoisten uskontojen yleisestä yhdennäköisyydestä? Siihen ei tässä ole paneuduttu, koska samanmuotoisuuden ilmiöön liittyy myös yhdennäköisyys, jota ei pidetä ihmistekoisena, esimerkiksi Toronton herätyksenäkin tunnetun liikkeen tyypillisten ilmiöiden hämmästyttävä yhdenmukaisuus itämaisen kundaliinin kääme-energian ilmiöiden kanssa.

Maallistumisen yksi tyypillisistä ilmiöistä on uskonnollisen elämän välineellistyminen. Eräs lyhyt tie kristinuskon välineellistymiseen on välineiden lainaaminen Vanhan liiton työkalupakista tai kuvien kopiointi sen kuvastosta. Laki ja symbolit, jotka olivat tulevaisen varjo, kelpaavat nyt korvaamaan sitä, mikä sitten tuli, mutta mitä tihentynyt pimeys ei enää käsitä. Kristus toi meidät Uuteen liittoon. Paluu Vanhaan liittoon näyttää siis edustavan antikristillistä ohjelmaa. Sairaanvoitelu puuttuu kuitenkin Vanhasta testamentista ja siihen siirtyminen lienee vain paluuta katolilaisten kuvien turviin.

Martti Luther ei hyväksynyt voitelusakramenttia. Hänen työtoverinsa Melanchthonin mukaan sakramenteja tarvitaan seurakuntalaisten epäuskon vuoksi. Uskovat eivät tuon käsityksen mukaan tarvitse sakramenteja. Symbolina sakramentti voidaan nähdä myös menneen, tulevan tai näkymättömän kuvana. Öljy kuvasi Vanhan liiton aikana Pyhää Henkeä. Se oli vain tulevaisen varjo. Pulloöljyllä voitelun voikin nähdä kuuluvan platonilaiseen varjomaailmaan. Sen voi myös nähdä heideggeriläisenä korvikkeena tai derridalaisena farmakonina. Jälkimmäisenä sen voi liittää myös magiaan.

Voitelusakramentin viimeaikainen uusi tuleminen ei ole kohdannut juuri kritiikkiä. Pikemminkin sen käyttöön kannustetaan ja sen heikkoa perustaa tuetaan myös uusin uhkarohkein raamatuntulkinnoin.

Voiteluaalto on nyt pääosin tullut Amerikoista, runsaasti suomennetun uskonnollisen kioskikirjallisuuden ja vierailevien puhujatahtien välityksellä. Alun perin se kuitenkin tulee katolilaisuudesta, jonka uskonnollisia tapoja eivät enempää luterilaiset, kuin muut protestantitkaan enää osaa puhdistaa toiminnastaan.

Näyttää siltä, että voiteluöljyn tulolle niin katolilaisuudessa kuin helluntailaisuudessakin oli tilaus. Sitä tarvittiin niiden näkyväisien muotojen osaksi, joilla yritetään korvata epäuskon vuoksi menetettyä Jeesuksen Kristuksen antamaa valtuutusta ja voimaa sairaiden parantamiseen ja evankeliumin julistamiseen.

Pulloöljyllä suoritettavan mysteerin toivotaan vahvistavan uskoa. Uskoa ei enää pidetä annettuna asiana, Jumalan lahjana, jota ei voi ihmiskeinoin vahvistaa. Usko puuttuu kuitenkin ilmeisesti rituaalin tarjoajalta itseltään, vaikka hän puolustaa toimintaansa parannettavien epäuskolla. Usko Jeesukseen Kristukseen käännetään uskoksi symboliin, näkymättömän sijasta turvaudutaan kuvajaiseen ja luotetaan tietoisesti tai tiedostamatta plasebo-vaikutukseen.

Sairaanvoitelun popularisoituminen on vain yksi maallistumisen ja välineellistymisen indikaatio. Mikä on ihmisen todellinen motiivi kun hän varustautuu öljypullolla ja innolla menee mukaan voiteluaaltoon, se on jokaisen itse tutkittava, jos tapa tutkia itseään on vielä tallella.

Raamatun sanan ja pitkän kokemuksen perusteella Suomen helluntaiherätyksessä tiedetään, ettei sairaan parantamisen armolahjalla varustetun henkilön tarvitse käyttää parantamiseen lääkkeitä tai muita ulkonaisesti tai sisäisesti käytettäviä aineita. Armolahjaa ei voi tehostaa myöskään rituaaleilla.

Joskus voi vaikeasti sairas pyytää Jaakobin tekstiin vedoten seurakunnan vanhimmistoa tulemaan luokseen, rukoilemaan parantumista ja voitelemaan öljyllä. Pyyntö on tapana toteuttaa, koska tuo teksti Raamatussamme on. Jos varsinaisesti ei ymmärretä, mitä tekemistä pulloöljyllä – jota sanamuotoa Jaakob ei tosin öljystä edes käytä – siinä voi olla, nostetaan vain hattua Jaakobin tekstille ja tehdään juuri niin kuin on kirjoitettu – mutta ei yli sen, mitä on kirjoitettu.

Koska Jaakobin kirjeen teksti ei kerro mistä öljystä voitelussa on kyse, vanhimmisto voi käyttää sitä öljyä, mitä sillä on.

Kirjallisuus

Aejmelaeus Lars: ”Kristinuskon synty”. Lars Aejmelaeus ja Kirjapaja Oy, Helsinki 2000.

Arffman Kaarlo: ”Mitä oli luterilaisuus? Johdatus kadonneeseen eurooppalaiseen kristinuskon tulkintaan” Gaudeamus, Helsinki 1996.

Aristoteles: Teokset osa VII, ”Nikomakhoksen etiikka”. Suom. Simo Knuuttila. Gaudeamus Kirja, Helsinki 2005. Toinen, tarkistettu painos.

Derrida Jacques: ”Platonin apteekki ja muita kirjoituksia”. Toim. Teemu Ikonen ja Janne Porttikivi. Suom. (lainattujen kirjoitusten osalta): Tiina Arppe, Merja Hintsa ja Hannu Sivenius. Gaudeamus, Helsinki 2003.

Eusebius: ”Eusebiuksen kirkkohistoria”. Kreikan kielestä käänätynyt sekä johdannolla ja selityksillä varustanut Ivar A. Heikel. 1. painos 1937. Kustannusosakeyhtiö Otavan, Helsingissä 1997. Alkuteos, Eusebios Kesarealainen: ”Historia Ecclesiastica” julkaistu v. 330.

Heidegger Martin: ”Oleminen ja aika”. Suomentanut Reijo Kupiainen. Osuuskunta Vastapaino, Tampere 2000. Alkuteos: ”Sein und Zeit” 1927.

Justinos Marttyyri ”Apologiat & Dialogi Tryfonin kanssa”. Suom. Matti Myllykoski & Outi Lehtipuu. Toim. Matti Myllykoski. Gaudeamus, Helsinki 2008.

Luther Martti: ”Kirkon Baabelin vankeudesta.” Valitut teokset 2,393-486. Suom. Yrjö Loimaranta ja Heidi Ollikainen. Porvoo 1959 (WSOY). De captivitate Babylonica ecclesiae praeludium, 1520. WA 6,497-573.

Luther M. ”Galatalaiskirjeen selitys” Suom. A. E. Koskenniemi. SLEY, Turku 1932. Alkuteos: “In epistolam S. Pauli ad Galatas commentarius ex praelectione D. Martini Lutheri collectus.” [1531] 1535. WA 40,1,15-688; 40,2,1-84.

Luther M. ”Galatalaiskirjeen selitys”. Latinan kielestä suomentanut Jukka Thurén SLEY-Kirjat Helsinki ISBN 951-618-525-8 Karisto Oy Kirjapaino Hämeenlinna 2003.

Luther M. ”Tohtori Martti Lutherin pöytäpuheita”. Valikoiden suomentanut Eino Sormunen. Sortavala 1937 (SLS) sivut 9-10.

Luther Martti: ”Messun väärinkäyttämisestä”. Lutherin Walitut teokset 2,274-381. Suom. Yrjö Loimaranta. Kuopio 1910. (SLS). Vom Missbrauch der Messe, 1521.

Marty, Martin: ”Kristitty maailma”. Suom. Juha Meriläinen. Kirjapaja, Helsinki 2010. Englanninkielinen alkuteos: ”The Christian World” 2007.

McGath Alister E.: ”Kristillisen uskon perusteet Johdatus teologiaan”. Suom. Satu Kantola. Kirjapaja, Helsinki 2012. Alkuperäisteos: ”Christian Theology. An Introduction” 2011.

Mäkinen Pia A. yrittäjä, keittiönoita: ”Maagiset öljyt ja niiden valmistus” Julkaistu kirjassa: ”Mitä wicca on?” Like, Helsinki 2007. toim. Titus Hjelm. Alun perin artikkeli on julkaistu Seita lehdessä 2003.

Odeberg Hugo: ”Farisealaisuus ja kristillisuus”. Suom. Erkki Rauha, Kuva ja Sana 1947. Ruotsinkielinen alkuteos ”Fariseism och Kristendom” ilmestynyt Ruotsissa 1943.

Pieper Fanz, Kristillinen Dogmatiikka. Lyhennetty laitos. Laatinut J.T. Müller, suom. Heikki Koskenniemi. 2. uudistettu laitos SLEY-kirjat 1995. Alkuteos ”Christine Dogmatic” 1917-1924

Platon, Teokset III: ”Faidros”. Suom. Marja Itkonen-Kaila, Otava, Helsinki 1999.

Platon, Teokset IV: ”Valtio”. Suom. Marja Itkonen-Kaila. Otava, Helsinki 2001.

Popper Karl R: ”Arvauksia ja kumoamisia”. Suom. Eero Eerola, Gaudeamus, Helsinki, Tammer-Paino Oy, Tampere 1995. Alkuteos: Conjectures and Refutations 1963.

Raamattu. Raamattu kansalle -käännös 2012.

”Yksimielisyyden ohje”, Luterilaisten tunnustuskirjojen suomennoksessa.

<http://concordia.fi/second/2012/06/23/aabraham-hebrealainen/>

Albert Einstein / Quotes - Brainyquote.com/Wikisitaatit

<http://fi.wikipedia.org/wiki/Diaspora>

<http://wwwnic.fi/~sherab/bds.htm> Kenting Tai Situpa

http://fi.wikipedia.org/wiki/Kristinuskon_historia

http://fi.wikipedia.org/wiki/Mayojen_korkeakulttuuri